

הישיבה המאתיים-ותשעים-ושלוש של הכנסת השישית

יום שני, י"ד סיון תשכ"ח (10 יוני 1968)

ירושלים, הכנסת, שעה 16.00

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היו"ר ק. לוז:

אני פותח את ישיבת הכנסת. ראשונה נשמע הדעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מזכיר הכנסת ח. ליאור:

ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע כי היום הונחו על שולחן הכנסת:

לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה: 1. חוק להאחרות תוקף של תקנות שעת חירום (פיקוח על אניות) (תיקון), תשכ"ח-1968; 2. חוק הערבויות לסחר חוץ (תיקון מס' 2), תשכ"ח-1968; 3. חוק איגרות מדינת ישראל (הנפק שני להשקעת פיתוח), תשכ"ח-1968.

לקריאה שנייה ושלישית: חוק התקציב (מס' 2) לשנת 1968/69, תשכ"ח-1968, שחזר מוועדת הכספים.

לדין מוקדם: חוק ההימנעו, תשכ"ח-1968, - הצעת חבר הכנסת א. אבנר.

כן הונחו: 1. חוברת מטעם משרד החינוך והתרבות לקראת הדיון על תקציב המשרד לשנת הכספים 1968/69.

2. חוברת על פעולות משרד המשטרה בשנת 1967.

ב. שאלות ותשובות

היו"ר ק. לוז:

אבקש את שר המשטרה לעלות לדוכן ולהשיב על שאלות.

1. מקסי תנועה ביום העצמאות בירושלים

חבר הכנסת ג. האוזנר שאל את שר המשטרה ביום ח' באייר תשכ"ח (6 במאי 1968):

לפי הסידורים, שנעשו להכוונת התנועה של המזומנים לחזות במצעד צה"ל בירושלים ביום העצמאות, הופנו המזומנים הירושלמיים לדרכים צדדיות, ולאחר נסיעה של כשלוש רבעי שעה בכיוון הפוך הוחזרו לאזור הבמות. בו נוצר פקק תנועה שאלפי כלי-רכב היו מעורבים בו ושהצורך המתנה של שעה בקירוב. דבר זה פגם בסידורים המופתיים האחרים הקשורים במצעד.

הנני מבקש את שר המשטרה להשיבני:

א. מה גרם לאי-דלמוסיה זו?

ב. מי אחראי לה?

ג. אילו סידורים נעשו למניעת הישנותם של אי-סדרים כאלה?

שר המשטרה א. ששון:

אכן צודק השואל הנכבד. מסתבר, כי הסיבות לתקלות היו אלו:

א. מכוניות רבות הגיעו בשעה מוקדמת מאד (בין השעות 05.00-06.00) כשלא היתה עדיין אפשרות להחנותן במגרשי החניה שנועדו להן, הואיל וטרם נסתיימה בדיקתם הבטחונית על-ידי המזמחים. מצב זה יצר תור ארוך של כלי-רכב.

ב. בין המכוניות היו גם כמה אוטובוסים שנהגים

ונחוס, למרות פניות המשטרה אליהם להישאר צמודים לרכבם. גם עובדה זו גרמה להשהיה נוספת של התור. ג. עצם התנאים הטופוגרפיים והצורך לשמור על המעבר שנועד להולכי רגל לא איפשרו קליטת מכוניות בקצב מספיק. קושי זה ואי-הנוחות של המזומנים, הנובעת ממנו, אמנם נראו מראש, אך לא נמצאה כל אפשרות טכנית להתגבר עליה.

עם כל ההכנה שיש לי, אישית, לאלה שהרגישו בקושי זה ובתקלות אלו - והשואל הנכבד היה, כנראה, בתוכם - , דומני שאף הם יסכימו עמי, כי יכולים אנו להתברך בסידורי המשטרה, כפי שהופעלו בתנאים המיוחדים.

2. בני ישיבות הנטפלים לעוזרים ושבים באיזור התחנה המרכזית בחל-אביב

חברת הכנסת ש. ארבל-אלמולינו שאלה את שר המשטרה ביום ט"ז באייר תשכ"ח (14 במאי 1968):

בעתון "מעריב", במדור "שיחות מעריב", פרסם ביום 9 במאי 1968: "אחד מתושבי תל-אביב עבר בימים אלה ליד התחנה המרכזית. כשנסע למנהרה שליד האוטובוס מס' 4 הוקף לפתע על-ידי צעירים בני ישיבות, שאליהם נתלו שני מבוגרים, הללו הפשיטו את מעילו והחלו כורכים על זרועו תפילין. קודם לכן הניחו, כמובן, כיפה על ראש האורח הנדהם. האיש, שאמנם אינו שומר מסורת מובהק, אך אינו רחוק מן המסורת, דרש מהם שיניחו לו מיד, אך רק כאשר הופיע איש אחר, גברתן במראהו, הניחו לאורח להמשיך בדרכו. יש לציין, כי פעילות זו של חוגים מסויימים מבין בני הישיבות התחילה מתגברת באחרונה במקומות ציבוריים, בתחנה המרכזית של תל-אביב וברחוב אל-נבי."

חוברת כ"ט, ישיבה רצ"ג

— שאלות ותשובות (ארבלי-אלמוזלינו, ששון, ארזי, פלד, לוז) ; סקירת שר הדתות על פעולות משרדו (לוז, ורהפטיג) —

שלשתם הואשמו כחוק, שוחררו בערבות ותיקיהם הוגשו לתביעה.

4. מקרים של חילול דגלי הלאום בבני-ברק

חבר-הכנסת נ. פלד שאל את שר המשטרה ביום כ"ב באייר תשכ"ח (20 במאי 1968) :

בעתונות פורסם שביום העצמאות נשרפו דגלי הלאום בבני-ברק.

הריני מתכבד לשאול :

1. האם נכונה עובדה זו?
2. האם נמצאו האשמים?
3. אם כן — האם הועמדו לדין?

שר-המשטרה א. ששון :

א. בתאריך 2 במאי 1968, בשעה 6.15, התלונן במשטרה מר אברהם פלדמן, גבאי בית-הכנסת „גיבורי ישראל“ שברחוב רבי עקיבא 53 בבני-ברק, כי במשך הלילה נגרם נזק לקישוטים באולם המסיבות, שבקומת הקרקע, בו עמדה להתקיים חגיגת יום העצמאות.

המשטרה ביקרה במקום ומצאה, כי אלמונים נכנסו דרך בית-הכנסת לאולם המסיבות וקרעו שישה דגלי לאום ומספר סמלי המדינה עשויים קרטון, שקישטו את האולם.

ב. למחרת היום, 3 במאי 1968, בשעה 8.50 התלונה מרת יוכבד ארליך, האחראית לתחנת טיפול באם ובילד ברחוב חפץ חיים 7, כי במשך הלילה נשרף דגל הלאום שהיה תלחף בבניין התחנה לרגל חג העצמאות. בשני המקרים נפתחו תיקים פליליים והתנהלה חקירה. אולם, לצערנו, עד כה לא נתגלו העבריינים.

היו"ר ק. לוז :

שאלה נוספת לחבר-הכנסת פלד.

נתן פלד (מפ"ם) :

אדוני השר, אנחנו עדים להצלחות גדולות של משטרת ישראל בגילוי פושעים. כיצד קורה הדבר, שבמקרים נשנים מסוג זה אין המשטרה מצליחה להניח ידה על העבריינים?

שר-המשטרה א. ששון :

כפי שאמרת, החקירה מתנהלת עד כה. באזור לא נמצאו עדים שימסרו ויודיעו מי עשה זאת.

נוכח העובדה שצורה זו של „שכנוע לשמירת מצוות“ מעוררת התמרמרות של רבים, דבר היכול לגרום גם להתנגשויות ותקריות ברחובות הערים, — רצוני לשאול את כבוד השר :

1. האם פעולות אלה נוגדות את החוק?
2. אם כן — אילו אמצעים תנקוט המשטרה על מנת למנוע מיטרה זה מהיצבור?

שר-המשטרה א. ששון :

סיירי משטרת תל-אביב דיווחו, כי ראו באזור התחנה המרכזית אנשים המנסים לשכנע עוברים ושבים להניח תפילין, אולם באף אחת מיחידות המשטרה לא נתקבלה כל תלונה על כך.

אם מתקבל תלונה על כך, יטופל בה, ובהתאם לנסיבותיה ייקבע אם יש בה עבירה על חוק, אם לא.

3. כרוזים נגד מצעד יום העצמאות בירושלים

חבר-הכנסת ר. ארזי שאל את שר המשטרה ביום ט"ז באייר תשכ"ח (14 במאי 1968) :

בעתונות נמסר, כי ערב יום העצמאות הודבקו בחוצות ירושלים בלי רשיון כרוזים, שבהם נאמר בין השאר : „אנו מוחים נמרצות נגד הציונים הכופרים משתלטי המדינה, שעומדים לסדר את המצעד של יום העצמות (במקום העצמאות) שלהם בגבול שיכונם של הערבים, שזה עתה נכבשו תחת ידם... מעל מחפיר זה בא לדכא אותם ולהתעלל ברגשותיהם... עורכי המצעד שפלים ונבזים, סדיסטים אכזרים, המתכבדים בקלון אנשים שירשו אותם ואת מדינתם.“

אבקש את כבוד השר להשיבני :

1. האם העובדות הנ"ל ידועות לשר?
2. האם בדעת המשטרה להביא לדין את האחראים לחיבור הכרוזים והפצתם ללא רשיון?
3. מה בדעת משרד המשטרה לעשות, בכדי למנוע בעתיד תופעות אלו?

שר-המשטרה א. ששון :

ידוע לי, כי בימים שקדמו ליום העצמאות הודבקו ברחובותיה של ירושלים כרוזים, שתוכנם — כפי שהוא מצוטט עלי-ידי השואל הנכבד. בקשר לכך עצרה משטרת ירושלים ביום 29 באפריל 1968 בשעה 02.00 את :

1. ישעיהו בן-עמרם בלוי, בן 35 ;
2. משה בן ישעיהו דב בוק, בן 43 ;
3. שמואל בן שלמה קראוס, בן 18.

ג. סקירת שר הדתות על פעולות משרדו

ישראל על הישועה הגדולה, על ההצלחה והפדות מסכנות גדולות, ועל גילוי אופקים חדשים למרחבים היסטוריים, שגשוג ובטחון ושלוש, ככתוב : „ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד.“

עברה עלינו שנה גדולה, שנת הרת עולם לעם היהודי ולמדינת ישראל. שנה זו הביאה גם למשרד הדתות התקדמות ותנופה בבעיות יום יום, וגם הביאה בכנפיה בעיות חדשות וחשובות מאד. הסקירה בכתב שהנחתי לפני חברי הכנסת פוטרת אותי מלהזכר

היו"ר ק. לוז :

הכנסת תעבור לסעיף ב' של סדר-היום : סקירת שר הדתות על פעולות משרדו. רשות היבור לשר הדתות.

שר-הדתות ז. ורהפטיג :

ברשות היושב-ראש, מורי ורבותי. את סקירת התקציבית, שהבאתי לפני הכנסת לפני שנה, ערב מלחמת ששת הימים, סיימתי בתפילה, כי „לא יטוש השם עמו ונחלתו לא יעזוב.“

את סקירתי השנה אפתח בדברי שבח והודיה לאלוקי

הגדול הפועל בשני הרכבים. לקראת שנת התקציב 1969/70 בכוונתנו להקים בית-דין נוסף במרכז הארץ — נתניה — חדרה.

השנה התקדמנו בהסדר מעמדם ושכרם של רבנים ושו"בים ביישובי עולים, וזאת בזכות ועדת הפנים של הכנסת בראשותו של חבר-הכנסת סורקיס לפי יזמתו של חבר-הכנסת הרב זוארץ, ובזכות היענותו של ארגון המועצות האזוריות. הצלחנו להביא השנה לידי הסדר — לפי שעה מניח את הדעת — בדבר מעמדם ושכרם של רבנים ושו"בים ביישובי עולים, ובכך פתרנו בעיה כאובה שהעיקה עלינו במשך שנים.

גם בעיית סיווגם החדש של רבני הערים וחברי לשכות הרבנים נסתיימה השנה. השתדלנו כמיטב יכולתנו להוריד מעל הרבנים עולה של דאגת פרנסה, כדי שיוכלו להטיל עליהם עולה של תורה והדרכת הציבור.

ומכאן עיקר דברי לבעיות שנתעוררו בעקבות תוצאותיה של מלחמת ששת הימים, ובראש ובראשונה לבעיות הגובעות מאיחודה של ירושלים. עם שחרורה של ירושלים המזרחית, ובעיקר של זו שבין החומות, נתגלה לפנינו הרס וחורבן של בתי-כנסת, מוסדות תורה וחסד שהתנוססו שם לתפארת, ושל בתי-קברות עתיקים. ההרס היה במידה הרבה יותר גדולה מכפי שחששנו.

הר הזיתים המקדש לישראל במסורת של דורות, מתקופת התנ"ך ועד הנה, שימש כבית-עלמין לגדולי וקדושי ישראל, במשך דורי דורות עד לכיבושו על-ידי ירדן. חשיבותו של בית-עלמין עתיק זה היתה מה רבה בעיני העם היהודי, עד שבהסכם שבין ממלכת ירדן והאשמיית לבין ישראל על שביית-נשק כללית, מיום ד' בניסן תש"ט (3 באפריל 1949) הובטח לישראלי אל מפורשות (ואני מצטט בתרגום לעברית): „גישה חופשית אל המקומות הקדושים... והשימוש בבית-הקברות שעל הר הזיתים“ (סעיף 8, פסקה 2). והנה, לא רק שהורס הסכם שביית-הנשק על-ידי היירדנים באופן חמור, ולא יונתה לנו לא אפשרות של שימוש ולא גישה, אלא שהם עשו בבית-העלמין הזה מלאכת הרס וחורבן יסודיים ביותר. אלפים רבים של קברים נהרסו, אלפי אבני מצבות נופצו או נעקרו ושימושו כאבני בניין לבתי מגורים, מחנות צבאיים, כבישים ומדרכות, רפתות ואף לבתי-שימוש. חלקות שלמות של בית-העל-מין נחרבו, וכבישים, מגרשי חניה ואף מבנים הוקמו עליהם.

עוד בשנת תשכ"ב הגיעו אלינו שמועות על סלילת כבישים בתוך בית-העלמין שבהר הזיתים ועל תכנון הקמת מבנים שם. הגבנו על תכניות אלו בציוניות דיפלומטיים של מדינות ידידותיות כדי למנוע את ההרס הזה.

בחודש סיון תשכ"ב פרסם משרד הדתות חוברת על הר הזיתים כדי להוכיח את חשיבותו וקדושתו לעם ישראל. בדברי המבוא לחוברת זו כתבתי אז: „אנו עוקבים בחרדה אחרי הידיעות על הרס מצבות, סלילת דרכים בתוך בית-העלמין ותכנון הקמת בניינים בשטחו. כבוד ושמירה על מקומות קדושים — הם נחלת כל עם תרבותי, ואנו תפילה ותקווה כי כבוד המקום יישמר על-ידי שכנינו.“

לפרטים. אתעכב איפוא על אי-אלו בעיות ומעשים מן החשובים ביותר.

השנה חידשנו את הרכבן של המועצות הדתיות שבארץ. ביום כ"ה באדר ב' תשכ"ז, 6 באפריל 1967, חודשים לפני פרוץ מלחמת ששת הימים, נתפרסם חוק תקציבי השירותים הדתיים היהודיים (תיקון מס' 2), תשכ"ז—1967, שהסמיך את שר הדתות לחדש הרכבן של המועצות הדתיות, והטיל עליו לעשות זאת תוך שישה חודשים מיום היכנסו של החוק לתוקפו. ואכן הצליח משרד הדתות בכך ב-179 מועצות דתיות מתוך 187. טרם חודש ההרכב ב-8 מועצות דתיות. באותם 8 מקומות, מהם 3 עירוניות ו-5 מועצות מקומיות, לא הספקנו לחדש את ההרכב בזמנו, תוך התקופה של שישה חודשים, בעיקר בשל סיבוכים ברשויות המקומיות. בהתחשב במצב, שהרי היתה זו תקופה של מלחמה, יש בסיום המלאכה משום הישג גדול.

לגבי מעמדן של המועצות הדתיות, בהרכב הנוכחי, שבאותם שמנה מקומות, הרי התזה של משרד הדתות היא, כי כל עוד לא חודש הרכבן, ההרכב הנוכחי הוא חוקי, וכן, כי סמכותו של שר הדתות לחדש הרכבן לא פקעה גם לאחר עכור ששת החודשים, שכן תאריך זה אינו לעיכוב אלא לזירוז. בעיה זו נמצאת עכשיו בדיון בבית-הדין הגבוה לצדק, לפי פנייתה של המועצה המקומית שבראשי-העין, ולאור ההכרעה בבג"ץ הנ"ל נדע איך לכוון את ההליכים הבאים בנדון.

חידוש הרכבן של המועצות הדתיות נעשה בדרך כלל תוך מגעים עם כל הגורמים הציבוריים המעוניינים בכך, ובעיקרן תוך הסכמה מלאה. המועצות הדתיות שהורכבו מחדש מקיפות כ-1,500 עסקנים. בכמה מועצות דתיות הוחלפו היושבים-ראש, הוכנסו הרבה עסקנים חדשים, צעירים, והוכנסה רוח של רענון.

בעקבות פרסומי של חוק תקציבי השירותים הדתיים (תיקון), תשכ"ז—1966, שנתפרסם ביום ג' באב תשכ"ז, 20 ביולי 1966, ובעקבות התקנות שפרסם שר הדתות על סמך החוק הזה, בשנת תשכ"ז, אושרו האגרות המתקבלות על-ידי המועצות הדתיות בעד שירותים דתיים שונים. ההכנסה העצמית של המועצות הדתיות מן האגרות הללו גדלה מ-1,862,822 ל"י בשנת התקציב 1960/61 עד ל-4.5 מיליון ל"י בשנת התקציב 1967/68. הבטחנו השנה יותר יציבות בתקציבי המועצות הדתיות, ומטעמים תקציביים היה עלינו לעצור עליות ניכרות.

בשטח הרבנות, הרי פרסומם של חוק תקציבי השירותים הדתיים (תיקון) מסוף שנת תשכ"ז, והתקנות של שר הדתות משנת תשכ"ז, פתח את האפשרות לקיים בחירות לרבנים מקומיים. ואכן נבחרו השנה עשרה רבנים מקומיים, — שנקראים בחוק „רבני עיר“ —, בכללם נבחרו בשבוע שעבר בבחירות בתל-אביב-יפו הרבנים ר' שלמה גורן ור' עובדיה יוסף, שניהם מגדולי התורה המפורסמים בארץ ובתפוצות. בהזדמנות זו אני שולח ברכה נאמנה להם ולעיר ואם בישראל, שיצליחו להגדיל תורה ולהאדירה ולקרב לבם של בני ישראל לאבינו שבשמיים. אני מקווה כי בזמן הקרוב יתקיימו הבחירות לרבנים מקומיים בשש ערים נוספות: ירושלים, באר-שבע, רמת-גן, פתח-תקוה, ראשון-לציון וכפר-סבא. השנה הופעל בית-דין חדש לדרום — אשדוד — אשקלון. ביוחד קיימים כיום 20 בתי-דין, בנוסף על בית-הדין

קודשנו" מימי הבית השני, מיחתם, בודד, שומם, וכש- נתמלאו געגועינו — יכולנו רק לעלות על עליית גג בבית שעל הגבול, החצה ומבחר את עיר הקודש, כדי להיות בבחינת, מציץ מן החרכים" על הכותל. משנג- אל הכותל ומשפונתה רחבת הכותל ממשכנות עוני שהוקמו שם, ניתנה לנו האפשרות לעשות הרבה לשיקומו. השנה נוציא כמיליון לירות לריצוף רחבת הכותל, לסיוד תאורה וכדומה.

מיום גאולתו של הכותל לא חדלו לזרז אליו המוני יהודים מציון ומן התפוצות, להתייחד עם קונו. אין שעה ביום שלא נשמע קול תפילה על-יד הכותל. הזרם הבלתי-פוסק של מיליוני יהודים לכותל מוכיח איזה עול נעשה להם על-ידי איסור הגישה במשך תשע- עשרה שנות שלטונה של ירדן.

ענייני הכותל המערבי מתנהלים על-ידי המחלקה למקומות קדושים יהודיים שבמשרד הדתות, על פי הרבנים הראשיים שמינו רב ממונה על הכותל וועדה לענייני הכותל המערבי, וכן ועדת הלכה לענייני המקו- מות הקדושים היהודיים.

איחודה של ירושלים הביא לנו גם הרבה בעיות לגבי הכנסיות הנוצריות. נוספו במדינתנו כמה מן המקו- מות המקודשים ביותר לכנסיות הנוצריות. האוכלוסיה הנוצרית גדלה מ-56,000 ל-105,000 נפש. מספר העדות הנוצריות גדל ל-30. מספר המזרים ואנשי הכמורה מגיע כעת ל-2,500. הועמדנו מול הנצרות בעולם כולו כשימרי המקומות הקדושים לנצרות.

משרד הדתות עיצב יחסים נאותים ואף ידידותיים עם כל הכנסיות הנוצריות. עשינו פעולה נרחבת לרי- שום כל התביעות לפיצויים בעד הנזקים שנגרמו לכנסיות במלחמת ששת הימים ואף לפני כן — החל ממלחמת השחרור. אחרי דיונים רבים חלטיה הממש- לה לשלם לכנסיות פיצויים, אף אם אינם מגיעים להם מבחינה משפטית, כאקט של רצון טוב.

הוקמה בראשותו של שר המשפטים ועדת שרים שביצעה את עניין הפיצויים לשיבעת-רצונם של כל הצדדים הנוגעים בדבר. עשינו לשמירת המקומות הקדו- שים לכל הדתות.

בהתאם להדעתנו-הצהרתו של ראש הממשלה בכנס של כל ראשי העדות הדתיות, שהתקיים סמוך לשחרורה של ירושלים עיר הקודש, הביאה הממשלה לכנסת הצעת חוק, והכנסת חוקה חוק השמירה על המקומות הקדושים, תשכ"ז—1967, הבא להבטיח קיומם של שלושה עקרונות לגבי המקומות הקדושים: א. הגנה מלאה על שלמותו, כבודו וקדושתו של כל מקום קדוש; ב. גישה חופשית למקום קדוש לכל בני הדת המקדשת אותו; ג. ניהול פנימי של המקום הקדוש על-ידי בני אותה הדת המקדשת אותו.

הוכחנו במשך כל תשע-עשרה השנים, וכן גם כש- נת העשרים, כי אנו מקיימים בהקפדה רבה מה שבטח- נו. אמר לי פעם מנהיג נוצרי אחד, כי תחת שום שלטון אין המקומות הקדושים הנוצרים נשמרים יפה כל-כך כמו תחת השלטון של ישראל. בלב שלם אני יכול לומר כי אותו דבר חל גם על המקומות הקדושים לאיסלאם.

מיד עם השחרור יצרנו יחסים טובים גם עם המו-

חשבונו שאולי יישמעו לבקשותינו, והמה התמונה, שנתגלתה לעינינו עם שחרור המקום. היתה תמונה של הרס נדאלי. די אם אומר כי הערכת האדריכלים והקבלנים לשיפון המצבות והקמת מצבות חדשות במקום אלה שנופצו לגמרי — ובכלל לשיקומו של בית- העלמין ההיסטורי — מסתכמת בסכום של למעלה מ-6 מיליון לירות. על ההרס עשינו סקר באמצעות ועדה בין-משרדית, שמינה שר הדתות על דעת הרבנים הרא- שיים ושר המשפטים. פרסמנו דין-וחשבון תיעודי מלא של ועדה זו, המבוסס על מסמכים, צילומים, תעודות, מפות ועדויות בדוקות.

לא פחות יסודי היה ההרס שמצאנו בבתי-הכנסת שבין החומות. כשישים בתי הכנסת בעיר, רבים מהם עתיקים ומפוארים, נחרבו ולא נותרו מהם אלא ערימות של אבנים. ממאות אלפי ספרי התורה, שהיו שם, נמצאו רק שרידי גווילים נשופים ואותיות פורחות. רבבות רבות של ספרי קודש הועלו באש ואפרם נקבר.

בית העלמין היהודי העתיק שבחברון נעלם, הוא נחרש לשדה, ואבני המצבות שימשו קירות לבתי- מגורים.

אמנם צדקה אחת נעשתה לנו בכל ההרס הזה, שהחורבות נשארו בחורבן, הרובע היהודי, עלה כולו קמטונים, כמו פניו חרולים" (משלי כד, לא) ורק בין החורבות נכנסו לגור אנשים מדלת העם.

נתקיימו דברי הרמב"ן על הפסוק, ושממו עליה אויביכם" (ויקרא כז, לב), שאין ארצנו מקבלת את אויבנו... כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם והיא חרבה כמותה, כי מאז יצאנו ממנה לא קיבלה אומה ולשון, וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם" (הרמב"ן בפירושו על התורה, ויקרא כז, טז — פרשת בחוקותי).

החורבות מחכות לשוכם של יהודים לבתיהם, לבתי כנסיות ומדרשות, לישיבות ולמוסדות שלהם.

השנה נעשתה התחלה צנועה, אבל צנועה ביותר. שלוש ישיבות כבר הוקמו, והן — ישיבת הכותל מיסודה של תנועת בני עקיבא בין החומות, ישיבה בכפר עציון וישיבה בחברון. רובם בני ישיבות אלו הם מבוגרי ישיבות תיכוניות, שהשתתפו במלחמת ששת הימים, והגעגועים והרצון לבנות את החורבות הביאו וכביאים אותם לישיבות אלה. גם המתגבשות של הספרדים "חיי עולם" ו"עץ חיים" — מתחילות בשיקום מבניין לקראת שיבה לעיר שבין החומות.

משרד הדתות עשה השנה התחלות ראשונות לשי- קומו של בית-העלמין העתיק בהר הזיתים, וביחד עם הממשל הצבאי הוא עושה לשיקומו של בית- העלמין בחברון, לשיקומו של מקומות מקדשים ליהו- דים כמו מערת שמעון הצדיק, בית-הכנסת הרמב"ן — במסגרת שנת הרמב"ן — ועוד.

חושבני שעוד בשנת תקצ"ב זו יהא עלינו לעשות מאמצים לשם השגת תקציב נוסף לפעולות שיקום ובניית חורבות אלה וכן להקמת מוסדות תורה ובתי- כנסת ובתי-מדרשות, במיוחד בירושלים שבין החומות.

ברכה לעצמה קובעת פעולתה של המחלקה למקו- מות קדושים יהודיים ברחבת הכותל המערבי. תשע- עשרה שנה עמד הכותל, שאירת פליטת מחדמו

הקדוש להם בני שועיב. כן אישרו השנה את המפגש שלהם עם בני העדה הדרוזית שברמת הגולן, והיום יש יחסים יהודים בין הדרוזים מכל חלקי הארץ. משרד הדתות עוזר לכל העדה הדרוזית ככל מקום בסידור ענייניה.

אני רוצה להעיר עוד בעניין השומרונים. המדובר הוא בשארית של עדה עתיקה המונה 240 נפש בשכם ו-160 נפש בחולון. עם שחרורה של שכם נתאפשר האיחוד של השומרונים והם יכולים לבקר כיס איש אצל רעהו. הם גם העבירו לחולון כוהן משלהם, ומשרד הדתות עוזר להם להסדיר ענייניהם הדתיים בחולון, ובעזרת הממשל הצבאי – גם בשומרון.

רצוני להעיר עוד הערה על הקשרים שלנו עם התפוצות. בעקבות מלחמת ששת הימים גברו והתרחבו הקשרים שלנו עם תפוצות ישראל. הביקורים של צליינים לסוגיהם גדלו בהרבה. כן נעשו פעולות בתחומים שונים. התקיים כנס של בתי-כנסת של אשכנזים וספרדים, כנס שהקיף כ-1,500 צירים מכל העולם כולו ושייצגו איחוד עולמי של בתי-הכנסת וקשר הדדי של יהדות בתי-הכנסת מכל העולם. בקרוב יתקיים כנס עיוני, תורה וציון. גם הרפורמים יתכנסו בארץ בעוד שבועות אחדים. בכלל, מספר הכינוסים העולמיים המתקיימים בישראל בכלל, ובירושלים בעיקר, הולך וגדל.

קהילות ישראל בתפוצות דורשות שיבקרו גם אצלן, שיבואו אליהן רבנים. הרב הראשי הראשון לציון ביקר עכשיו בארצות-הברית ובשווייץ, והוא עומד לבקר עוד בכמה ארצות. אם כן, יש לקיים ביקור רים הדדיים. חיוק הקשר הוא כזה שהוא מחייב שמח-לקה זו במשרד הדתות, המחלקה לקשרים עם הגולה, תרחיב בהרבה את פעולותיה. לקראת שנת התקציב הבאה, אולי עוד השנה, נעשה פעולות רבות כדי להרחיב את המחלקה הזאת.

הואיל ופתחתי את דברי בכך שהזכרתי את השנה הגדולה הזאת, הישוני נא לסיים בהערה על פסוק מפרשת השבוע בקשר לעניינים שעומדים על סדר-היום. בפרשת השבוע כתוב: „והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה“. שואלים: מדוע דווקא עכשיו מדברים על אופיו, מדוע לא בהתחלה, כאשר משה עולה על במת ההיסטוריה? אלא יש להניח שדווקא עכשיו, לאחר שגאל משה רבנו את ישראל ממצרים, לאחר שקיבל את התורה ונתן את התורה, לאחר שתמה מלאכת בניין המשכן ונדמה שהושגו כל-כך הרבה הישגים גדולים, יכול היה משה אולי להיכנס להתנש-אות ולגאווה עצמית. לכן בא הפסוק ואומר: למרות כל ההישגים הכבירים הללו – הרי „והאיש משה ענו מאד“.

ייתכן שגם אנחנו במדינת ישראל צריכים ללכת בעקבות משה רבנו ולומר: לאחר כל ההישגים הגדולים הללו אנחנו צריכים להזכיר לעצמנו את הפסוק „והאיש משה ענו מאד“, ומדינת ישראל צריכה הרבה ענווה. ענווה מחייבת. התנשאות ומחשבות על כוחי ועוצם ידי עלולות להביא לידי כך שהעם יתחיל לקפוא על הישגיו. עלינו לא לקפוא על הישגינו, לא לבטוח בהם, אלא להשיקיע מאמצים ועמל רב וענווה גם כלפי השכ-נים, כי רק על-ידי ענווה נשיג גם שלום.

היגים המוסלמיים. אף ניסחנו מסח של הוראות להתנה-גות במקומות קדושים מוסלמיים, נוסח שהוסכם על הקאדי אל-סייח, מי שנתמנה לאחר מכן שר דתות בירדן. את ההוראות האלו פרסמנו כהודעה על-יד המקומות הקדושים לאיסלאם. יש להתקין תקנות ביצוע על סמך חוק המקומות הקדושים. לפי שעה פרסמנו תקנות לציון רשבי, מירון, אבל בקרוב נעשה מאמץ לתקן תקנות לכל המקומות הקדושים. התקנות צריכות להתפרסם לפי דרישה ובהתייעצות עם ראשי הדת הנוגעת בעניין, ובהסכמת שר המשפטים.

בגלל החשיבות והעדינות של הבעיה של המקו-מות הקדושים מבינה הממשלה ועדת שרים לשמירת המקומות הקדושים, בראשותו של שר הדתות. בוועדה זו מתבררות הבעיות השונות.

בזמן האחרון אמנם נשמעו תלונות מצד מנהיגים מוסלמיים, אבל אין לתלונות אלה על מה להתבסס. נשמעו תלונות על מערת המכפלה, אבל דווקא חלוקת הזמן של הביקורים והתפילות במערת המכפלה נעש-תה על-ידי שר הבטחון בהסכם עם הקאדי של חברון, המופתי של חברון והשיח הממונה על המערה. נפגשתי אתם ולא שמעתי מפייהם שום תלונה.

הר הבית נשמר, כידוע, והרבנות הראשית אסרה בכלל כניסה להר הבית מפני קדושתו היתרה והחשיש לאי-האפשרות לשמור על כל כללי הטהרה הדרושים. בדרך כלל נשמרים הסדר והקדושה. אמנם נשמעות טענות על תקלות קלות-ערך, כגון אותה תלונה ששמענו לאחרונה, המלווה הפצת תמונה של חייל המצולם ליד המסגד ביחד עם בחורה. על תלונה זו שמעתי לפני הרבה חודשים, ואז גם ראיתי את התמונה. משמע שהתמונה נעשתה עוד בימים הראשונים שלאחר השח-רור. לאחר מכן תוקן הדבר. הוצאה הוראה האוסרת על חיילים לבוא אל מקום קדוש עם נשק בידם, ולכן אני חושב שתלונה זו מיושנת.

אני בטוח ששולא הגורם הפוליטי היינו מכבר באים לידי הסכם ושיתוף-פעולה עם המוסדות הדתיים המוסלמיים. כדאי היה שהם יידעו להבדיל בין הסדר העניינים הדתיים ובין הבעיה הפוליטית. אנחנו מוכנים לתת הכרה לבית-הדין השרעי שבעיר העתיקה, וכדאי היה שהמנהיגים המוסלמיים יחדלו מלטפל בצד הפוליטי למען מנוע סבל ללא צורך לתושבי המדינה.

הבטחנו ואנחנו מבטיחים גישה חופשית למקומות הקדושים לצליינים נוצריים ומוסלמיים מכל ארץ שהיא. אדרבא, יפנו ויקבלו רשויות כניסה, יבואו ויבקרו. כי ארצנו, ובעיקר ירושלים, היא מקום תפילה לכל העמים. יבואו ויבקרו במקומות המקודשים להם, ואנחנו מצדנו נאפשר זאת להם.

אני רוצה להעיר הערות קצרות אחדות בקשר לעדות נוספות. בראש וראשונה אני רוצה להתייחס לעדה הדרוזית. למען העדה הדרוזית עשינו השנה כמה דברים. לפי דרישתה, הוצאנו את הטיפול בעדה הדרוזית מן המחלקה למוסלמים ודרוזים שהיתה קיימת. הדרוזים רוצים שישוויון היחס אליהם יתבטא בכך שלא ייחדו להם טיפול במחלקה מיוחדת. כן עזרנו להם השנה להשיג שטח, לבנות ולשקם את המקום

דיון

הי"ר ק. לוח:

אנו עוברים לדיון. רשות הדיבור לחבר הכנסת פרוש, ואחריו לחבר הכנסת מנחם כהן.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

כבוד היושב ראש, כנסת נכבדה. עם קום המדינה, כאשר החליטו על כינון משרד הדתות, לא היה לבנו שלם עם עצם כינונו של משרד מיוחד לדת, לדתיות. כי הנאמנים ליהדות התורה והדת למשרד, לגיטו. הנאמנים ליהדות התורה, צרם את אוזנם עם הרעיון כי אנו, עם התורה, נותנים לכלול את דת קודשנו, להבדיל, עם דתות אחרות. עליי כינון משרד הדתות, בעוד יסוד קיום עמנו הוא בתורתנו ובדתנו אשר מקיפות את כל החיים הפרטיים והציבוריים כאחד.

שונה לחלוטין היתה גישתם של הדתיים מן המפד"ל. הם ישו להמצאה זו של כינון משרד הדתות, באשר ראו בו מיד את המכשיר, או אם תסלחו לי על הביטוי, קרדום לחפור בו, ולהתחפר על-ידו בעמדות מפלגתיות, ובמעטה של השלטון להשתלט ולהשתלב במקומות ובשטחים אשר לא היתה להם אחיזה בהם. הם ידעו שמשרד זה יימסר לבעלותם הבלעדית, וחשו מיד כי באמצעות כוח משרד ממשלתי זה, העוטף דת קודש, יוכלו לפעול, להפעיל ולהשיג בממדים ממלכתיים את אשר לא יכלו להשיג באמצעים מפלגתיים. וכך נהפך משרד הדתות מן היום הראשון לכינונו לתא מפלגתי מפד"לי בנושפנה ממלכתית.

מצב זה נמשך כל השנים, בכל הקאדנציות, כשמעמד של המפד"ל היה איתן בהרכב הקואליציוני. ומאחר שהמפלגה השלטת היתה נוקתת למפד"ל כדי לקיים שלטונה, נתנה להם משרד זה, משרד הדתות, לשלוט בו ולפעול בו כראות עיניהם.

עם שינוי הערכים במערך המפלגתי, וכאשר אחרי הבחירות האחרונות לא היה הכרח עוד במפד"ל כדי לקיים שלטונה, והמפד"ל נדחתה בקואליציה מעין סרח העודף — העלו אלה ובמפלגת המערך לשעבר, המתמצא אים במסילות ובעמדות שהשיגה המפד"ל, דרך צינון רות משרד הדתות, את הדרישה כי לא ייתכן להפקיר את משרד הדתות לבעלותם הבלעדית של הדתיים המפד"ליים. אם הדת היא קרדום לחפור בו, רוצים גם הם לחפור בו, באשר הוכיחו כיצד ביססה המפד"ל עמדותיה ביחד בישובי העולים, ובעצם בכל המדינה, על-ידי שלוחות משרד הדתות ועל-ידי ההשלכות הנובעות מן ההשתלטות במשרד הדתות.

תקצר היריעה מלפרט כמה סבלו רבבות נאמני יהדות התורה, והם סבלו סבל קשה מאד מהשתלטות המפד"ל. היו קיפוחים משוועים, בולטים בכל פרט ופרט. משרד הדתות נוצל כדי להשליט את המפד"ל על כל מחלקה, כל אגף, כל תא וכל פעולה שבוצעה על-ידי משרד הדתות. ראשי המשרד אמרו זאת ברורות: אנו מקבלים זאת תמורת היותנו בקואליציה.

כך היה כל השנים, בכל הקאדנציות, עד לאחרונה. בקאדנציה האחרונה נרמז ונאמר, או, אם אדבר גלוי יותר, נחתם הסכם בין המערך לשעבר ובין המפד"ל עם

כינון הקואליציה שלאחר הבחירות הקודמות, לפיו נאמר למפד"ל כי גם משרד הדתות אינו נתון עוד לבעלות הבלעדית של המפד"ל, כי בעצם עבר הזמן שאי-אפשר לקיים את הקואליציה בלעדי המפד"ל ולא כדאי לתת להם את כל השלטון במשרד הדתות. והמפד"ל חתמה על הסכמים, הסכם ראשון על כינון המועצות הדתיות, הסכם שני על בחירת הרבנות הראשית בעיר תל-אביב רבתי, והסכמים דומים לאלה. הסכמים אלה משנים את המצב תכלית שינוי, באומדם כי המועצות והדתיות חד-ליות לשמור על עקרון היסודי, שקבע כי המפלגות הדתיות, שבשבילן צורכי הדת הם יסוד קיומן, יהוו רוב, והן אשר ינהלו את המועצות הדתיות. עקרון זה, עליו הסכים כל הזמן הרוב בכנסת, עקרון זה שהיה יסוד קיומן של המועצות הדתיות, אשר הן אמנם נחלת כל הנוקקים לצרכי דת, אבל מובטחות בניהולם של אלה אשר הדת היא יסוד היסודות של עקרונותיהם — על עקרון יסודי זה ויתרה כעת המפד"ל על-ידי ההסכם שנחתם בין המערך לשעבר ובין המפד"ל שהתמכרה.

כאשר הביאו את החוק המתוקן של המועצות הדתיות לכנסת, הבטיחו לנו שר הדתות ומפלגתו, בעל-פה ובכתב, שמירת עקרון יסודי זה, שמירת מותרות המיוחדת של המועצות הדתיות. והעלימו מאתנו וכן מיתר הסי-עות בכנסת — גם מגח"ל, גם מרפ"י לשעבר וגם מיתר הסיעות בכנסת — שמאחורי הקלעים נחתם הסכם בין המערך לשעבר ובין המפד"ל, המבטיח חלוקת השל-טון במועצות הדתיות. אנו קיוונו כל הזמן שיתוקן הדבר. אנו נתנו אמון במשרד הדתות, בשר הדתות ובמפלגתו, שההבטחה היא הבטחה, וביחוד כאשר הדבר נוגע לצרכי הדת, שחיטה וכשרות. אבל התאכזבנו. מפלגתו של שר הדתות, שנחתה את ההבטחה, לא הניחה לו לשנות. וכעת אנו עומדים במצב שעניינים דתיים כמו שחיטה וכשרות נתונים לפיקוחן של מפלגות חלול-ניות, וחסמו את הדרך בפני מפלגות דתיות.

אחד מראשי המפד"ל הודה לפנינו ברורות: הסת-כנו בהסכם עם המערך לשעבר ואין לנו מוצא ממנו. אני בטוח שאחרי הדאה זו לא ינסה הפעם איש מפד"ל לזרות שוב אבק בעיני הציבור, להעלים את ההסכם ולהעלות שוב את עניין קיום ועד הרבנים אשר סגן שר הדתות חתם על הסכם לקיימו. אל יעלימו ראשי המפד"ל כי התחייבו בהסכם שרק בהסכמת המערך לשעבר אפשרי להם לצרף, כמו בעבר, גם את אגודת ישראל וגם את פועלי אגודת ישראל להנהלת המועצה הדתית. אילו הסכימה אגודת ישראל לחסום את הדרך בפני פועלי אגודת ישראל, יכלולו להיות בהנהלת המועצה הדתית גם עם קיומנו של ועד הרבנים.

ההסכם שנחתם מאחורי הקלעים בין המערך לשעבר והמפד"ל מחייב מסקנות. ואין זה ההסכם היחיד.

בהכירי ובהערכי חלק גדול מן האישים הקובעים במפלגת העבודה, בטוחני כי לא יתנו ידם להסכם-סתר זה הגורר את צרכי הדת כאמצעי ארגוני, המרוקן ומער-טל את כל קדושת הדת וצרכיה. עד הדיוטה התחתונה הושפל מעמד הרבנות בארץ, מאחר שאותם רבנים, שאין להם פנקסי-חבר של המפד"ל, נחסמה בפניהם הדרך להיבחר. מעתה יצטרך רב, שירצה להבטיח בחירתו

יסלח לי שר הדתות אם אשאל אותו: וכי יכול להיות גרוע יותר מאשר עכשיו? האם אין אנו עדים שזה שנים אשר רובן המכריע של הערים הגדולות אין להן רבנים ראשיים, לא ירושלים, עד כה גם לא תל-אביב. לא פתח-תקוה, לא רמת-גן, לא באר-שבע. ואתה, שר הדתות, חסר-אונים. כי רב, שאינו חבר מפלגתך, הוא פסול ומפלגתך היא הפוסלת אותו. הרב צריך לקבל גושפנקה של מפלגתך וכן גושפנקה של מפלגת המערך לשעבר, ומעטים הם אשר יהיו מוכנים לכך. ולא רק בשטח זה. הרי לצערנו ולצערך הושפלה רמת מעמדו של משרד הדתות וכל הדברים הנתונים לטיפול משרדך. וזה רק מפני שמפלגתך ככלה ידון ואינה מניחה לך לפעול בשום דבר אם אין זה לטובתה הישירה. זה הכשיל אותך וזה השפיל את הדת בצורה אימה. זה מכאיב לי מאוד, אבל אתה ומפלגתך גרמתם לכך שאצטרך להגיד את הדברים האלה בפורום זה. שבעה חודשים ביקשנו מכם והתחנונו לפניכם לשמור על עקרונות אלה ואתם לא שמתם לב. קשה מאד להעלות עוד דוגמה של טיפול כושל כפי שטיפול משרדך בתקציב למען הישיבות שבמשרדך. אינני יודע אם יש דוגמה נוספת של קיפוח משווע, הגובל בהתעלמות זדון, כגון, כאשר אנו משווים את גידולו המתמיד של התקציב למען האוניברסיטאות שבטיפול משרד החינוך, לעומת התקציב למען הישיבות שבטיפול משרד הדתות. לכן ישיבה נותנים לירות ספורות. לסטודנט באוניברסיטה נותנים אלפי לירות. אבל גם בתקציב זעום זה לישירות בנות מקפה משרדך קיפוח משווע ולפעמים מזעזע את הישיבות שעל טהרת הקודש, לעומת הישיבות התיכונים. ניות שברשות מפלגתך.

כדאי היה שייעשה נסיון להעביר את הטיפול בישיבות למשרד אחר לגמרי. עד אימתי נחיה בשיגרה ולא נחשוב שאילו היה תקציב הישיבות ביד משרד החינוך, היה משתנה היחס ואולי היה משתנה גם המודד. אז אולי היה מודד ההקצבה לישיבות עולה לעומת תקציב האוניברסיטאות, ולא היה כפי שהוא כיום, כאשר התקציב הוא ביד משרד הדתות שבחסות המפד"ל.

יושב-ראש נכבד, חברי כנסת נכבדים. כאב לי מאד להעלות את הדברים האלה, אבל באין ברירה העליתי זאת, כי הדבר מכאיב לנו ונוגע לציפור-נפשנו.

בסיכומם של הדברים אני רוצה להביא את משאלתנו, בשם רבבות חברי אגודת ישראל, שבשבלם הצרכים הדתיים הם דברים הנוגעים לעצם קיומם: אם לא יוחזרו המועצות הדתיות העקרון שיהיו למסור לרוב של המפלגות הדתיות, נבקש לאפשר לנו לקיים שירותים דתיים לחברינו. פקעה סבלנותנו ולא נוכל לשאת קיפוחי משרד הדתות. יוציאו נא את צדכי הדת ממשחק המפד"ל, גות, אילו שהן, וכל הזקוק בכנות לצרכי הדת — יקבל אותם.

ה"ר ק. לוי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת מנחם כהן, ואחריו לחבר-הכנסת כהן-צידון.

מנחם כהן (מפלגת העבודה הישראלית):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אין ספק שהס' קירה שהביא לפנינו שר הדתות היא רבת-עניין ורבת-מעש, אך ההדורים בה רבים. ואנשה לומר על כך אי-אלו דברים.

לכהן כרב בישראל, להצטייד בפנקס דו-מפלגתי, אחד מפד"לי ואחד של מפלגה חילונית.

לשם מה גוללתי כל זאת? תוכלו להבין כמה זה מכאיב לי ולכל מי שחודר לקיום הדת, כאשר אנו רואים כיצד הרסו ללא רחמים את יקר הקיריים שלנו, ערכי וצרכי הדת, מעמד הרבנות. אולם אין מקום אחר, אלא כאן מעל במת הכנסת, בו יש באפשרותנו להודיע ולבקש, להודיע כלפי העם כולו כאן ובתפוצות, שיידעו שהמפד"ל היא אשר הרסה את המסגרת שהיתה קיימת במדינת ישראל לצרכי הדת, היא אשר בהסכמי סתר, שעליהם חתמה, העבירה את צרכי הדת ומעמד הרבנות לתכתובי מפלגה חילונית, ובהרסית מסגרת זו פתחה את הפתח לקונסרבטיזם ולרפורמיזם בארץ-ישראל, באשר מעתה אינה קיימת עוד מסגרת זו שהיתה קיימת עד כה, שצרכי הדת יתנהלו על-ידי רוב של המפלגות הדתיות, ולא חשוב אם הפעם נגע ההסכם בירושלים, בפתח-תקוה או בטבריה. ההסכם קובע שהעיקרון בוטל. ועם ביטולו לא נותר לנו אלא לבקש מן החיובים לתת דעתם והכרעתם בבית הזה, שייבנו כי אם הצליחו כפי שהצליחו לחסל עקרון קיום המועצות הדתיות, יאפשרו לפחות לאותם רבבות היהודים שצרכי הדת הם יסוד חייהם והם נזקקים להם יום ויום ושעה ושעה, יאפשרו להם להסדיר צרכיהם לפי רוחם.

המפד"ל צריכה גם היא להבין שבשעתו, כאשר הוצאה מן הקואליציה הממשלתית והממשלה מינתה את המונח הרב טולידאנו כשר הדתות, המונח הרב טולידאנו ניגש להסדיר את העניינים בגישה, ולא דווקא בגישה עויינת, הכריזה המפד"ל כי יהיה עליה לכונן רבנות נפרדת, כי היא לא תכיר ברבנות מטעם. והמפד"ל עשתה אז הכל כדי לחבל במשרד הדתות ובמעמדו, וכן במאמציו. אנו לא נחבל. אנו רק נבקש לא לחבל בנ.

אחרי הצעדים האחרונים של המפד"ל, בהעבירה את השליטה על משרד הדתות והמועצות הדתיות למפ"לגות החילוניות, עולות כאילו מאלוהים ההצעות הנוודות לרביה יסודית בכל עצם קיומו של משרד הדתות והפונקציות שלו. אם בין כך ובין כך המועצות הדתיות ישיבות להיות מורכבות ב-45% על-ידי העיריות, 45% על-ידי משרד הדתות, ו-10% על-ידי הרבנים, אם לפי ההסכמים בין המפד"ל למערך התחלקו המפד"ל והמערך ב-45% של משרד הדתות, ואת עשרת האחוזים של הרבנות מסרו בכלל אף בעיר כמו ירושלים למפלגה חילונית, כלום יכול להיות גרוע מזה? אם נגיד שכל המועצות הדתיות נחפכות לחאים בעיריות, כי אז יש לפחות לפעמים סיכוי לגיטימי להשיג משהו, בעוד כיום הכל נתון ומסתדר במסתרים, בהסכמים הסמויים מן העין.

לאור המצב הקיים שרב יכול להבטיח בחירתו על-ידי הסכם בין המפד"ל ומפלגה חילונית, האם יכול להיות גרוע יותר אם כל הטיפול במינוי רבנים ודיינים ייכלל באיזה משרד אחר ולא דווקא משרד הדתות? אז נדע מה לפינו. מפא"י לשעבר, שרצתה למנות שר דתות, מינתה את הרב טולידאנו. ייתכן שגם לתפקיד זה יתמנה מישהו שלא ימכור ויתמכר בהסכמים הסמויים מן העין בעת מינוי רבנים או דיינים. ייתכן שאף אחרת, שמפלגת השלטון לא תפחד מהשתלטות מפלגה אחרת, יתנהלו העניינים בצורה דמוקרטית יותר.

כל קריטריונים בעניין זה. אי-ההסדר בעניין זה הביא לכך שיש לא מעט התרוצצויות דווקא בקטע רגיש ביותר בחינוך. ואני שואל: מדוע לא יועבר כל העניין הזה של חברות קדישא לפיקוח בלעדי של משרד הדתות, תוך תיאום עם הרשויות המקומיות? מה ההצדקה שוועדות ערעורים ממונות קובעות תעריפים ללא כל קריטריונים, ללא כל יסוד? לחברות קדישא אין מסגרת ואין תקן.

אדוני השר, עשרה אחוזים מההכנסות של חברות קדישא ניתנים לצורך חלוקה למקרים סוציאליים, ללא כל פיקוח של משרד הסעד. על שום מה זרוע מיוחדת במסגרת חברות קדישא לסיוע סוציאלי? מי מקבל את הסיוע הזה, ומי נותן אותו? מה הם הקריטריונים לחלוק? תזן כלום אין כאלה הזוכים לקבל פעמיים כתוצאה מכפילות זו? אני מציע לבטל את חלוקת הכספים באמצעות הגבאים בחברות קדישא, כאשר חלוקה זו נעשית ללא כל פיקוח ציבורי, ואינני יודע לאן מורמים עשרה אחוזים אלה מההכנסות.

הגיעה השעה לחזק את מעצת בתי-העלמין ולתת יתר תוקף לפעולתה. אני חושב שיש להקים בתוך משרד הדתות, תוך תיאום עם הרשויות המקומיות, תאגיד מתאימה לצורך הסדר העניין, על מנת שלא יגבו כספים ללא כל פיקוח. אני מסכים לכך שהכספים יוזרמו לפיתוח בתי-העלמין שונים וזבים, אבל דבר זה מחייב פיקוח מצד משרד הדתות. הפיקוח של היום מת-בטא בתקציב בלבד; שום פיקוח אחר אינו קיים. וה' תוצאה היא — אין כל תקן, אין השוואה של השכר ושל התנאים.

אדוני השר, אני מצטרף לברכותיך לרבנים הראשיים לתל-אביב שנבחרו השבוע, אבל אני שואל: מדוע נוצר מצב של איפה ואיפה בשטח זה של בחירת רבנים? בעוד הרבנים הראשיים לארץ-ישראל נבחרים לתשם שנים, הרי הרבנים המקומיים נבחרים לכל ימי חייהם. כלום יש הצדקה לכך, שכאשר רב נבחר שוב אין כל אפשרות להביא לשינוי כלשהו, כפי שניתן הדבר לגבי נשיא המדינה, הרבנים הראשיים, חברי הממשלה וחברי הכנסת.

יצחק רפאל (מפד"ל):
ושופטים?

מנחם כהן (מפלגת העבודה הישראלית):
מדוע לא יחול הדבר גם על רבנים?

ואדוני, כשאתה מדבר על שופטים — אני מסכים שלגבי דינים לא יחול הדבר. אינני מדבר על דינים; אני מדבר על רבנים מקומיים. אם הרבנים הראשיים צריכים להיבחר בכל חמש שנים, הרי מן הדין שגם הרבנים המקומיים ייבחרו לתקופה מסוימת. אני חושב שהגיע הזמן לתקן את אשר ניתן לתקן.

אני מסכים לכך שיש מקום לבחירות למעצת הרב-נות, ויש להכין חוק קבוע. הנה, בעוד שנה או הולכים לבחירות לרבנים ראשיים, ושוב נעמוד לפני אותה תופ-עה של חוסר דימוסיה לבחירה.

שולמית אלוני (מפלגת העבודה הישראלית):
אבל הסכמים יש כבר?

(קריאה: יהי, יהי.)

אדוני השר, אין ספק שהמפנה שחל לגבי המועצות הדתיות, בזה שמשרד הדתות הביא להרכב הסופי של המועצות הדתיות בכל רחבי הארץ — כשלעצמו חיוביות רבה. אבל חלילה לנו להתעלם מהמצב שבו אנו נתונים, כאשר אינו קיים חוק המועצות הדתיות, ואנו נוהגים לפי תקנון, לכאורה תקנון מעבר, שהסדיר את הסוגיה בחלקה הגדול. קווה קיוויתי שבסקירת השר נשמע על חוק המועצות הדתיות.

כאשר מדובר במועצות הדתיות, חברי הכנסת, מדובר בתקציב של 24 מיליון לירות — דבר מכובד ביותר; באשר המועצה הדתית חולשת על קטעים חשובים ביותר בחינוך. כיצד קרה הדבר שעד היום הזה, אדוני השר, אין תקן של עובדים במועצות הדתיות? אני מתפלא שלא נמצא תיקון לעניין זה. על שום מה לא נמצא משרד הדתות דרך להקים נציבות עובדי המועצות הדתיות לצורך השוואת התנאים והשכר, לצורך התאמת דברים ותיאומם?

אדוני השר, עד היום הזה אין איש מאתנו יודע אומדן התקציב של המועצות הדתיות. גם זה אחד הדברים הנתונים בערפל. אני מסכים שבפרק זמן זה תוקן דבר חשוב ביותר — תוקן שכרם של הרבנים ביישובי העולים. וגעת הפנים בשיתוף עם שר הדתות הביאה להסכם עם ארגון המועצות האזוריות לגבי צורת המימון, דרכי המימון והביצוע. יש לבדוק את סגן שר הדתות שעשה בעניין זה, ועשה לפי דעתו עבודה חשובה. במעשה זה גאלנו מאה רבנים ביישובי עולים מחרפת רעב.

באשר להרכב המועצות הדתיות — הגיעה השעה לקיים בחירות למועצות הדתיות בדיק בהתאם למתכונת של הרשויות המקומיות או בכל צורה אחרת. אבל המצב שבו נמשכת שיטת המינויים ושיטת החזקה — כי לפי התקנון אין כל דרך אחרת — חייב להיעלם מחיינו הציבוריים. במקום המתכונת הבלתי ברורה חייבת לבוא חוקה, חוקה מכובדת, שתביא לתקנון שורה של דברים.

אשר לפיתוח שיטות ניהול — אני חושב שיש מפנה לטובה בשטח זה. אבל עדיין לא מיצינו את הניתן. אני חושב שהצעד החשוב ביותר שנעשה בתחום זה הוא הקמתם של ארבעה משרדים אזוריים. הקמת משרד דים אזוריים אלה עתידה לתרום תרומה חשובה בשטח תיאום הדברים בין המועצות השונות. הגיעה השעה להנהיג הנהלת חשבונות אחידה. אני יודע שנעשה נסיון ליצור שיטה של הנהלת חשבונות בתיאום עם משרד הפנים. אבל כל זה לא פתר שאלת אומדן התקציב ותיכנון התקציב. אין לי ספק שכאשר שר הדתות ומשרדו יתייחסו לעניין במלוא כובד משקלו, יתקנו דברים רבים בתחום זה.

בהזדמנות זו אני רוצה לברך את היוזמים ואת המבצעים של העברת בית-הדין הרבני לשטח העיר העתיקה. אם אינני טועה, זהו המוסד הראשון והיחיד במינו, שתפס מקומו בין כותלי העיר העתיקה, ברובע היהודי.

אני רוצה להתייחס במשפטים קצרים ביותר לבעיות חברה קדישא. אם אינני טועה, תקציב חברות קדישא מגיע ל-7 מיליון לירות בקירוב. והמדובר הוא ב-180 חברות קדישא. אדוני השר, בעוד שהצלחנו לפתור שאלת דמי הקבורה, והם אחידים ומקבילים לביטוח הלאומי, הרי לא נמצאה דרך לגבי בניין המצבה, ואין

רד הדתות הצליח לתקן בשורה של מקומות - ראוי לשבח בתי-הדין הרבני בחל-אביב ובמקומות רבים אחרים - אני חושב שיש לתקן את המצב לגבי המקומות שהזכרתי.

הסקירה של השנה היא בסימן של מפנה חשוב לגבי העדה הדרוזית והקמתם של בתי-הדין הדרוזיים. אני חושב שהיטיב לעשות שר הדתות בהעניקו לשופטים של בתי-הדין הדרוזיים מעמד חוקי שווה לשופטים של בתי-הדין המוסלמיים. לא היתה כל הצדקה למידה של איפה ואיפה והפליה בין בתי-דין אלה לבין בתי-דין אחרים. אין ספק שחלה תווה כאשר ממשלת ישראל החליטה להפריד את הטיפול בעדה הדרוזית. אבל הצעד שעשה משרד הדתות הוא צעד חשוב כשלעצמו, שהעניק יוקרה לעדה הדרוזית, שהיא ראויה לה בהחלט, במעשיה ובדרכה בארץ.

אדוני השר, רבים וטובים בארץ אינם שקטים כתוצאה מהמצב בבתי-הדין השרעיים בעיר העתיקה, שעד היום לא קיבלו את חוק המדינה ובתי-הדין פועלים על דעת עצמם, ללא כל תיאום עם משרד הדתות. אין אני מדבר על השטחים המשותפים, הכבושים, האחר-רים. אני מדבר על ירושלים. ואני זוכר את הפגישה הראשונה של שר הדתות עם נציגי הציבור שם. אין אני מבין איך אפשר להמשיך במצב זה, כשאין כל סטטיסטיקה, כל מעקב לגבי נישואין, ואין כל פיקוח.

ואחרון אחרון: הגיע הזמן, אדוני השר, להפקיע את שטח המקומות הקדושים שבהם מצויים קבר רבי מאיר בעל הנס וקבר רבי שמעון בדי-חאני. לא ייתכן שמקומות קדושים אלה, שציבור גדול נוהר אליהם, יהיו נתונים במצב שבו הם נתונים, ומפאת כבודם של מקומות אלה אינני רוצה לומר מה מתרחש שם. הגיע הזמן שמשרד הדתות יפקיע מקומות אלה ויטיל עליהם פיקוח הולם, כשם שעשה במקומות רבים אחרים.

אני מודה לשר הדתות על אשר הביא למפנה בשטח בחירת רבנים ראשיים. אני מאמין שהדבר יתן את אותותיו בשנה הקרובה ויביא לבחירת רבנים מקומיים במקומות רבים שעד היום לא היו בהם בחירות.

הי"ר ק. לוז :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת כהן-צידון, ואחריו - לחבר-הכנסת רפאל.

שלמה כהן-צידון (גח"ל) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. דפדפתי בחוברת הנאה בביצועיה והענוה בצורת הגשתה, שהוצאה על ידי משרד הדתות ומכילה סקירה אודות פעולות המשרד לשנת 1967/68. כמו כן האזנתי לדברי השר במליאת הכנסת, וכדי להשלים ענייני גם בתוכן ההודעה של ספריית הכנסת, המביאה לתשומת-לב חברי הבית את הספרות המוצגת באולם הקריאה לקראת הדיון על פעולות משרד הדתות. כמעט כל החומר הזה, בכתב ובעל-פה, מתרכז סביב המאמצים לשפר את מוסדות הפולחן היהודי, לשפר את ההווי המסורתי היהודי, מוסדות אמונתו הקדושה, מסורתנו העשירה והנסיונות ליצור הווי מסורתי בעל תוכן בארץ-ישראל השלמה. על כל החומר העשיר הזה נתונה ברכתי.

מנחם כהן (מפלגת העבודה הישראלית) :

אני חושב שהגיע הזמן להביא לחקיקה בשטח זה של בחירת רבנים.

אדוני השר, אני מסכים שמשרד הדתות עשה רבות בשנה האחרונה כדי לגלות ברבים את החרפה של השלטון הירדני בחילול הקודש, כשהביאו לחורבן של בתי-כנסת, של בתי-מדרש, של בתי-חולים וכיוצא באלה. עם זה אני חושב שיש מקום לגלות לציבור איך וכיצד התעלל בשלושים אלף מצבות. משרד הדתות חשף אך קטע אחד קטן. קראתי את החוברת, ועיינתי בה. היא טובה. אבל היא חושפת רק קטעים מצומצמים ביותר של החרפה הגדולה בתעלוליה של ממשלת ירדן ברובע היהודי ובמקומות הקדושים.

אני מסכים שבשנה האחרונה יש מפנה בסוגיה המתייחסת לקשר עם התפוצות. אבל אני שואל: מדוע לא יקום בארץ בית-מדרש לרבנים, לצורך הכשרת פרחי-כהונה לגולה? אני יודע שדבר זה לא נעשה משום שיש התנגדות מצד הנהלות הישיבות. אך אני חושב שהגיע הזמן להביא למפנה. אין כל הצדקה למצב הקיים, כשמשרד הדתות והממשלה מוצפים בבקשות רבות ודרישות מן הגולה, והדבר לא ניתן לביצוע כתוצאה מכך שאין כלים לצורך הכשרת פרחי-כהונה. דבר זה חייב לקבל תיקון, ותיקון מזוהר ביותר.

אדוני השר, אני מסכים שבשנה האחרונה נבנו בתי-כנסת מפוארים באשדוד, באר-שבע, רמלה, לוד, ועד היום מדוע נפקד מקומן של באר-שבע, רמלה, לוד, ועד היום הזה אין משכן של תורה ראוי לשמו בהן? אני שואל: עד מתי נהיה עדים לכך שבשטח זה של בנין בתי-כנסת אין שום תיכנון? והראיה: אנו עדים לתופעה שיש גבאים המורשים מבתי-כנסת מסוימים, והם הגורמים לבניית בתי-כנסת סמוכים לאותם הקיימים, גם כשאין בהם צורך רב באותו פרבר, באותו רובע מגורים. אין כל תיכנון בשטח זה. מרבית בהקמת, שטיבלעך, ללא כל פרו-פוציה לגדול האוכלוסייה. כל עניין בתי-הכנסת הפך לעניין של יזמה פרטית יותר מאשר ציבורית, ואני אומר: משרד הדתות חייב להביא לתיכנון. אני חושב שהזרמת הכספים והפעולה של משרד הדתות הן בדרך כלל מבורכות אבל ביתר תיכנון, ביתר תיאום אפשר להביא לבניין בתי-כנסת באותם רבעים שבהם הם אינם קיימים.

הוא הדין לגבי הצד הארכיטקטוני. מדוע לא יקום ליד משרד הדתות גוף ארכיטקטוני, אשר ינחה את בוני בתי-הכנסת, כדי לתת להם צורה נאותה? אני חושב שבשטח זה חייב משרד הדתות להביא לתיאום-מה, לתיכנון, כדי להביא לכך שלא ירבו בבניית בתי-כנסת במקום שבו קיימים אחרים, והם משרתים יותר יצרים של גבאים פורשים מאשר דרישותיה של אוכלוסייה, ללא כל פרופורציה, בדיספרופורציה גמורה, להרכב האוכלוסייה במקום. יש לפני נתונים, אך אין לי זמן לפרטם.

אני רוצה להתריע על צורת הבתים, הבניינים של בתי-הדין הרבניים. בתי-הדין הרבניים בפתח-תקה, בחיפה ובטבריה אינם מוסיפים כבוד. אינני מתכוון חלילה לתוכנם, אלא לבניינים שבהם שוכנים בתי-הדין, ללא כל אפשרות של תנועה, תוך ולול כלפי הציבור, כשאין מקום לא של שהות ולא של מפגש. וכשם שמשר-

הראשית ולא למיניסטריון ישראלי, אשר צריך לספק שירותים לכל האזרחים, על כל גוניהם. אין רצוני להתערב בפעולות הרבנות הראשית, שיודעת רק להקדיש את משך הדתות, כלומר, חלק מהממשלה, חלק מהמינהל האזרחי, מביא לפנינו סקירה על פעולות הממונות בכספי הנישום, בכספי האזרח, יש לי הזכות לבקר ולהציע. אם יש הצדקה לקיומו של משרד הדתות — ואני נמנה עם אלה שאינם מצדיקים את קיומו — הרי שאחד מתפקידיו הוא ליצור הווי מסורתי ישראלי בשביל השבטים השונים שבאו מכל קצוות העולם, כל אחד עם מסורת משלו. עשינו, התאמצנו, יומנו בית מדרש — כל זה לא שמענו. קורס ללימוד נוסח תפילה — זה כולל תפילות ערב שבת, שלושה רגלים ועוד. בואו תשמעו כמה בחורים שואלים ואומרים: איננו מבינים מה מתרחש בבית-כנסת זה או מה מתרחש בבית-כנסת אחר. לכן אני מוזכר את עניין החשיבות בהווי דתי מסורתי אחיד.

מדוע כפילות הכהונה של הרבנות הראשית? כפי-לית הכהונה של הרבנות הראשית קיימת משום שבמשך עשרים השנים הראשונות של קיום מדינת ישראל לא השכיחה הרבנות הראשית של ישראל לעשות משהו לאיחוד נוסחאות התפילה וליצירת הווי דתי ישראלי מובהק. בזה יכולתם להצדיק את משרד הדתות.

ענייני בסקירה של השר, האזנתי לדברי השר — מדובר כאן בכל המאמצים לפתח את מוסדות הפולחן והאמונה היהודיים — ואם מצאתי דבר או חצי דבר על הנושא שהזכרתי כעת. לא הכנסנו את משרד הדתות לפרק של מינהל אזרחי, יש לאזרח זכות לבוא בטענות.

ביקורת נוספת: בעמוד 103, בפרק על ענייני הקראים והשומרונים, יש דבר המדהים אותי. שומרים! עד כמה שידוע לי, אלפי יהודים במצרים, יהודים קראים, עלו ארצה בתוקף חוק ישראלי, הוא חוק השבות, אשר ראה אותם, לצורך עלייתם, קליטתם, התיישבותם, חיובם ושירותם הצבאי, כיהודים לכל דבר. זה מה שאמר גם כל החוקים הישראליים עד היום. הנה בא היום משרד הדתות וקבע על-ידי מיקום ותוכן הדברים, שהיהודים הקראים שעלו ממצרים, על אלפיהם, הם מחוץ לעדה הישראלית. באילו יהודים מדובר? ביהודים שכל מי שבקי בדברי ימי קהילת יהודי מצרים יודע שהם עשו כמיטב יכולתם כדי לשרת את הייעוד הלאומי היהודי, ואחד מטובי בניו של העדה היהודית הקראית הועלה על הגרדום ביחד עם חברו. המדובר ברופא היהודי הקראי ד"ר משה מרוזק ז"ל וביהודי הרבני המהנדס שמואל עזר ז"ל. שניהם עלו על הגרדום למען קידוש השם, בתור יהודים בלבד. מי יגיד לחברים של יהודים אלה, שאותם יהודים שהלכו בדרכי אותו יהודי החשמו בקרן-זויתו כאשר שר הדתות מדבר על שירותים, הוא כלל אותם יחד עם השומרונים.

רבתי, נדמה לי שהמעשה הזה בא לסתור מה שעשה המינהל הישראלי, פרט למשרד הדתות. לו, למשל, היתה הסקירה הזאת מטעם הרבנות הראשית, אפשר היה לטעון: אדוני, ההלכה אינה מכירה...

בנימין שחור (מפד"ל):
הם אינם רוצים.

אחטא כלפי עצמי אם לא אצלל הדמנות זו כדי לברך את הרבנים הראשיים לתל-אביב-יפו, הרב גורן והרב עובדיה יוסף, להגלל היבחרם לכהן כרועים רוחניים לאוכלוסיה היהודית בעיר הגדולה בארץ-ישראל. אך לא אצא ידי חובתי זו מבלי להזכיר את הטעם הבלתי-נעים המתלווה לכך — הוא הודגש כמעט יום יום בעתונות של השבוע שעבר — עקב צורת בחירה זו, במהותה, בפירוד העדתי והמפלגתי, שהיא טמנה בתוכה בעידן של ליכוד לאומי ואחוות אחים, ובפרט עקב הזמן הארוך שנדרש כדי לקיים מלאכה קדושה זו. אם אינני טועה, אחת הכהונות נתמלאה שמונה שנים לאחר שנתרוקנה, ואף יומון מסוים אמר, שתושבי העיר הגדולה בישראל בכלל לא הרגישו כי במשך שמונה שנים היתה העיר תל-אביב-יפו בלי רבנים ראשיים. אני רוצה לאחל לשני הרבנים הראשיים, שיצליחו לסתור את המסקנה, שבאה לכלל ביטוי על דפי היומון, ולא זו בלבד אלא שהיא מבטאת את הרגשת הרוב הגדול והמכריע של תושבי תל-אביב-יפו.

בנינו ובנותינו מקיימים, על-ידי נישואים בין בני עדות שונות, את מצוות מיווג הגלויות. והנה השבוע קיבלתי תזכורת בתוך משפחתי, כאשר בני הלימד בבית-ספר יסודי שאל אותי היכן יוכל לקבל יותר הקלות במצוות, אצל הרב הראשי הספרדי, או אצל הרב האשכנזי. עד כדי כך אין הנוער שלנו מוכן להכיר את ההבדל בין שניהם. — ואינני מדבר על תלמידי בתי-הספר העל-יסודיים, המדברים בסאראקאס על עניין זה.

אם יכולים לומר: היה צורך בחוק כדי לבטל את הכפילות של המשרה הזאת. אם כך, הרשו לי כבר להפליג לסקירה על פעולות משרד הדתות, אשר הונחה על שולחן חברי הכנסת.

כמעט שמחתי לקרוא במפתח העניינים פרק על הווי דתי — בעמודים 82 — 90. חשבתי שאולי גילה כאן שר הדתות מאמץ, להבדיל מהרבנות הראשית, אשר פוסקת הלכות ואיש אינו יכול להתערב בקביעותיה. יש להניח, שכל דור מקבל את הרבנים שלו, ואנחנו חיים בעי-דן של רבנים המסוגלים אך ורק להתחמיר, וכל המחמיר — הרי זה משובח. לא שמעתי על מישהו שהעז להתיר, והרי בעיות רבות ומסובכות מאוד מצפות לאותם רבנים שיהיה להם העז והאוטוריטה להתיר: בעיות של נשים ענגונות, אם בגלל רשעות בעליהן, אם בגלל פעולות טראגיות, או פעולות בעלות אופי לאומי. בכל זאת אמר-תי לעצמי: טוב, אדפדף בפרק הזה.

והנה אני רואה פרק-משנה: קורס ללימוד נוסח תפילה. חשבתי לתומי שאולי החליט משרד הדתות לממן מחקר שמטרתו להקים בית-כנסת להווי מסורתי בעל אופי ישראלי מובהק, לא ספרדי, לא אשכנזי ולא מוגר-בי, אך לא מצאתי בכל החוברת הזאת אף רמז דק שאכן נעשה מאמץ בכיוון זה.

בנימין שחור (מפד"ל):

זוהי פעולה אדמיניסטרטיבית?

שלמה כהן-צידון (גח"ל):

אם כבר מדובר על פעולה אדמיניסטרטיבית, תסכים אתי שהסקירה הזאת מתאימה למשרד הרבנות

שלמה כהן-צידון (גח"ל):

ההתרחשויות וההתפתחויות האחרונות בקרב הנוער של עמי העולם. אני מרשה לעצמי לחלוק על ראייתו זו של נשיא ההסתדרות הציונית ולומר ללא צל של ספק ופקפוק כלשהו, כי הנוער הישראלי הוא עמוס תפ"קידים, יודע דרכו ושלחותו, ולכן הוא שונה מכל נוער אחר ואינו נסחב עם הזרם הכללי.

אתגרו המרכזי הוא: לשוב למקורותיו, למקורות העם, ולדעתי אף עלה על הדרך אליהם. תמהני אם לאחר מאורעות השנה האחרונה, שבמרכזם עמד, תוך התלהבות קודש ונכונות הקרבה, הנוער שלנו, שהוכיח גדולה נפשית אדירה וכוחות רוח עליוניים — יש מקום להערותיו אלה של ד"ר גולדמן, פרט אם הסתכלותו היא מהצד הבלתי-יכול ואיננה חודרת לפני ולפנים.

מלחמת הנצחון ראויה להערסה רב-צדדית, כי השלכותיה הן ארוכות טווח. כל מאורע גדול באמת השפעתו ניכרת לא רק במרחקי הזמן, כי אם גם במרחבי התחומין. משקלו רב גם מעבר למסגרתו ואורו-תיו שלוחים על פני שטחים רבים.

עוד מוקדם לבדוק מה הם סימני ההשפעה של ששת ימי המלחמה בתחום הרוחני הטהור, במחשבה, בעיון וביצירה. התסיסה היא רק בראשית תהליכה והתוצאות בוא תבאנה. אולם דיים ניצנים ראשונים בביטויים תמימים, בלבטים מחשבתיים, במפגשים ומעשים של לוחמים ובני העם, למען נקבע בוודאות, ללא צל של ספק, כי מלחמת מצווה זו תרמה לחיזוק האמונה בקרב העם הלכה למעשה.

בחפירות ההגנה ובמערכות הקרב נתחשלה אחוות לוחמים. נפלו מחיצות בין דתיים והקרויים בלתי-דתיים, נתקברו לבבות להבנה הדדית, לאהבה הדדית. ארץ-הקודש ליווה את הלוחמים בחזיתות, ומפי חיילים זכינו לשמוע תהילות ותשבחות לרבנות הצבאית, מה פעלה לעידוד הלוחמים, לחיזוק הרוח, לאימוץ הידיים, ועוד נזכה לשמוע מה פעלה זרוע זו תוך מסירות נפש לכבודם של חיילים חללים ולהקלת סבלם של יתומים ואלמנות.

מפגש ההמונים עם המקומות הקדושים שנותקו מאתנו בכוח הזרוע, ההתרפרקות וההסתערות על שריד המקדש שלא פסקו — מעידים מה מקומם בלב כל יהודי. תופעות התשובה הפכו חזון נפרץ, וכידוע, דרגות רבות לתשובה: מן המסיק מסקנה מלאה, תוך מחשבה והכרה, ועד לתורים ארוכים של מניחי תפילין שלם היהדות וכביטוי להתפעמות חד-פעמית.

מלחמת ששת הימים שימשה בית-קברות לאידיו-אולוגיה הכנענית, שנפלה ולא תוסיף קום. אותה הזדעזעות-הזדעקות כללית של בני האומה הישראלית בכל פזוריה, גילויי ההזדהות, העזרה וההתנדבות לפני המלחמה ובימייה, תוך חרדה לגורל המדינה ותוך גאון נצחונה — שמו קץ לפטופטי מלים על עם ישראלי ועם יהודי, והוכיחו שוב כי מאוחד העם בגורלו, בשל-חותו, באמונתו ובתקוותיו.

והמה לפנינו הודאת בעל דין. כשבאו שרידי האפי-קורסים להכעיס, שיירי הליגה למלחמה בדת, לוועידתם הכושלת האחרונה, נאלצו להודות כי אחר מלחמת ששת הימים נשתנתה האווירה ואיננה כשרה עוד לקלוט דעיונותיהם והטפתם. ההתעוררות הדתית, תוך המאורע ובעקבותיו, היא גדולה השאלה היא — מה, מיו וכיצד

מי לא רוצה? אלה, שבאמצעות כמה רבבות לירות הקמתם להם עדה מיוחדת. הם הופיעו לפני הוועדה ואמרו: אנחנו רוצים עדה נפרדת. אביא לפניכם אלפי יהודים, קצינים המשרתים בצבא ובמינהל, האומרים: אנו רואים עצמנו יהודים לכל דבר.

הגשתי שאילתה, בה ציינתי יסבן אחת המשפחות אומר, אני שולח את בני לבית-ספר כמו כל היהודים, והנה אני קורא רמז בעתון כאילו אנחנו אורחים ממדרגה שניה, שלא צריך להתערב בהם. חובת הרבנים לבוא לקראתם, כדי להוכיח להם שאיננו כפויי טובה לאלה שקידשו שם ישראל ברבים.

אילו היתה סקירה זו שייכת לרבנות הראשית, לא היה לי מה לעשות ולא הייתי בא להתחרות אתה. הייתי מאחל לרבנות הראשית, שיהיה לה קצת אומץ-לב ותפסיק את המשחק הזה של התחרות בהחמרה. אבל כאשר מדובר בשר הדתות ובמסמך המונח על ספסלי הבית, ושמים את הקראים והשומרונים בקרן-זוית, כשאר ירקות — ראויים הם שמישהו יביע את מחאתו, ואת זאת אני עושה.

הרשו לי להעיר עוד כמה הערות במסגרת הזמן הקצר העומד לרשותי. עד עכשיו לא שמענו מפי שר הדתות כיצד פתר את הבעיה של הרב דיון מצפת. עד כמה שידוע לנו מתברר שרשות מקומית במדינת ישראל מממנת עד היום, מכספי ציבור, משכורתו של רב שנבחר ויש מחלוקת על צורת היבחרו משום שעמיתו אינו רוצה בו. היא מממנת עד היום משכורת זו, וטרם הצליח משרד הדתות, המממן חלק ניכר מתקציב המועצות הדתיות, להסדיר את הבעיה. אשמח לשמוע אם השר יבשר בשורה, שסוף סוף הצליח לפתור בעיה זו ולהשליט קצת משמעת בצפת. יהודי צפת ידועים בעקשנותם, אבל כאשר מדובר במשרד ממשלתי, הוא יכול לכפות את רצונו.

דבר נוסף, שכבר הזכרתי בבית, הוא עניין שיתוף היהדות בהריגה. עד כמה שידוע לי, לפי התנהגות משרד הדתות, בהשפעת חלק מהרבנות הראשית — מי שבקי במחלוקת יודע שזה בהשפעת חלק מהרבנות הראשית — יהודי שומר מצוות אינו יכול לקיים את מה שאמונתו מכתבה לו, בתוקף ראייתו את הריגה כמקום קדוש. אי-אפשר לקיים שם תפילה יהודית. אינו מדבר על תפילה יהודית בשעה שמתקיימת תפילה מוסלמית. אילו היינו קצת יותר זהירים, היינו מביאים פחות את המחלוקת בין הרבנים מעל דפי העתונות, היינו יכולים להשיג מה ישהשגנו בחברון, לאמור, באותה מידה שחברון מוכרת כמקום קדוש למוסלמים, היינו מכירים גם בהריגה כמקום קדוש ליהודים הרוצים בכך. על מחדל זה הגני מתריע.

היו"ר ק. לוז:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת רפאל, ואחריו — לחבר-הכנסת האזנר.

יצחק רפאל (מפד"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. מעל במת הקונגרס הציוני ניסה אמש נשיא ההסתדרות הציונית לקבוע הנחת-יסוד, כי הנוער היהודי בישראל יזתמוצות הוא חסר אתגר מרכזי, ולכן הוא רמז לתפקידים ולעודדים חדשים, שנועדו לו ככוכב, הנראים בעיניו באספקלריית

של מוסדות התורה. נוחא להם לאנשי „קול ישראל“, שלא מצאו בארצנו את היהלומים המאירים שבכתר תורה שבכל פינות הארץ — את הישיבות התיכוניות, מוסדות תפארת לחינוך תורני ולקיום מצוות דת והעם. אולם מותר לי להעיר באוזני שר הדתות וסגנו, ובאמצעותם באוזני הממשלה כולה, כי עדיין אין הממשלה מהווה גורם עיקרי בהחזקתם של המוסדות הללו. הקצבות הממשלה הן זעירות והנטל מוטל בעיקרו על המוסדות עצמם.

צר לי מאד שעלי להיגרר לוויכוח שאינני רוצה בו. חברי הכנסת פרוש, נציגם של בעלי האופקים הרחבים והגישה הכלל-ישראלית, יצא בשצף קצף, בלתי ידוע גם לבמה זו, נגדנו, אנשי הבדלנות, אנשי הצמצום, אנשי הגיטו. קודם כל, הוא רואה במשרד הדתות גיטו, במקום לברך על קיומו של מכשיר ממלכתי לטיפול בענייני דתנו — ואשרינו שזכינו לכך; כדוגמת ה„גיטו“ הקרוי משרד הבטחון, לענייני בטחון — אותו „קרום“ הוא קרום ממלכתי, חברי הכנסת פרוש, שאך דה-פקטו אתה נאלץ להכיר בו. אותה מגילת קטרו-גים של חברי הכנסת פרוש היא בנוסח הפמפלטים המיושנים מימי עלוני ה„אגודה“ הירושלמית מלפני שלושים-ארבעים שנה, שהעלו עובש. על מה יצא כל הקצף, על מה הרוג הזה, על מה ולמה מגילת הקטרו-גים הזאת? — על העדר נציגי אגודת ישראל בהנהלת המועצה הדתית בירושלים. בטוחני שאם יורגע במקצת חברי הכנסת פרוש, יודה שתחתיו לא קלעו למטרה.

נדעון האונגר (המפלגה הליברלית העצמאית):
ומדוע באמת הם נעדרים?

יצחק רפאל (מפד"ל):
מיד אסביר זאת.

בכל המועצות הדתיות בארץ, בכל המקומות שבהם קיימת אגודת ישראל כגורם ציבורי כלשהו, יושבים במועצה הדתית נציגי אגודת ישראל.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):
כמו בטבריה, פתח-תקה...

יצחק רפאל (מפד"ל):

בירושלים יושבים נציגי כל המפלגות וכל העדות, אלה שמעוניינות בכך — ויש גם כאלה שאינן מעוניינות. בהנהלה יושבים נציגים של פועלי אגודת ישראל. כאן עלול דרך אגב להתקבל הרושם שאתה מדבר בשם. במשאל-ומת לא רצית כל כך בשיתופם ובמעמדם הנוכחי. אנשי אגודת ישראל אינם מיוצגים בהנהלה, כיוון שהם רצו השפעה מעבר למה שמגיע להם. הם רצו — וחברי הכנסת פרוש הודה בכך מעל במה זו פעם ופעמיים — שלא ישתתפו נציגים של מפלגות אחרות. ועמדתנו היא, היתה והתה, שבמועצה הדתית יש לשתף נציגים של כל הציבור הדתי, ללא הבדל שייכות למפלגות. וחברי הכנסת פרוש לא גילה כאן את הסיבה האמיתית; הוא רוצה ליהנות משני שולחנות, הוא רוצה להגל את מחלקת הכשרות ולהיות ממונה על הרבנים, ויחד עם זה הוא רוצה לקיים לעצמו ועד רבנים משלו בשביל אגודת ישראל.

אני מודיע כאן מעל במת הכנסת — וממילא הכנסת זו המדינה כולה: יודיע חברי הכנסת פרוש על

יעשו למען תכוון לדפוס קבע ובל יבוזו רשמים הרחני של הימים הגדולים.

משרד הדתות, כמכשיר ממלכתי אובייקטיבי, יכול וחייב לשמש גורם מרכזי בתחום זה. עלה בידו של משרד זה להסדיר השנה עבודתן התקינה של המועצות הדתיות ולהעביר בכלן בחירות לפי חוק הכנסת והתקנות החדשות. זהו ההישג שציפינו לו, הפותח, כמובן, דרך לשכלולים נוספים.

אולם, לדעתך, אין לו למשרד הדתות להסתפק במתן שירותים בלבד. עליו ליהפך לגורם פעיל בקירוב הלבבות, — קירוב לבבות של בני העם זה לזה וקירוב לבבות לאביו שבשמים, על-ידי פיתוח עבודה רחבה וענפה בתחום התרבות התורנית והמקורות.

שומה היא במקצת תפיסתי על תפקידיו של משרד הדתות. לא שאני חולק על אלה שהוא עוסק בהם בפועל, אלא שלדעתי לפניו תפקידים נוספים, שעליו לטפל בהם. יכול, למשל, משרד הדתות למלא שליחות חשובה בתחום העבודה המדינית וההסברה המדינית בחוגים בין-לאומיים נכבדים, וחבל שהמשרד לא יזם זאת, ומשרד החוץ לא ניצל צינור זה.

משרד הדתות ראוי לשבח על פעולות הפיתוח מסביב לכותל ועל תכניותיו שעוד לא הושלמו. זכורים לנו דברי הביקורת קצרי הסבלנות שהוטחו. אולם אין להיעצר באמצע. הכותל הוא לב לבה של האומה כיום, וכעבור שנה אין עוד צורך בהסברות תיירות. נדרשת העזות יתר בסילוק הבתים המלוכלכים שברחבה, כמובן על-ידי מתן פיצוי הולם ועשיית הסדר מתאים עם בעליהם.

אמנם התחיל משרד הדתות לעשות משהו לשיקום מים של בתי-הכנסת ומוסדות התורה שבין החומות, אשר נהרסו על-ידי יד זדים. אולם בתקציב שלפנינו אין כל ביטוי הולם להמשך הפעולה ולתנופה ראויה לשמה.

כעד מקטרג על מעשי ואנדוליסם של השלטון הירדני במרכזה של ירושלים עומד בית הקברות ההיסטורי שעל הרי-הזיתים בחורבנו. כל המשך לבקר ולחזור ולבקר בשדה-בוכים זה, בו טמונים גדולים וקדושים, שכל קבר ומצבה בו גוטים פרקי תולדה — יוכה בתמהון חוזר על העובדה שכעשרים שנה הופקדה ירושלים ההיסטורית בידי שלטון מדבר, והעולם השלים ולא ערער.

שנה תמימה ההר הוא בדינו. משפחות בודדות אמנם עושות באמצעיהן לתקון ההרס בקברי אבותיהן. אולם מי ידאג ליתר? — והוא עיקר. שיקומו של הרי-הזיתים הוא תפקיד ממלכתי. ומצווה זו, שנזמנה לידי משרד הדתות, בלי יחמיצה.

ואם כי בית-הקברות שלמרגלות הרי-הזיתים הוא ראשון לחשיבות מכמה בחינות, הרי אין הוא יחיד שיש לטפל בשיקומו. גם בית-הקברות בחבון חרב, כי הרסוהו בני בלעל, ונדרשת פעולה מזוהרת בקצב מהיר יותר לתקון מה שעיוותו אחרים.

חברי הכנסת, לפני ימים מספר הקדיש „קול ישראל“ תכנית על לימוד תורה בישראל. יגעו מחברי התכנית קשות ומצאו באיזה פינה נידחת, „חדר“ באידיש כדי להציגו בצורה מעוררת לעג וגחיון, כחלון-הראווה

— סקירת שר הדתות על פעולות משרדו (דיון) (רפאל, לוז, האוזנר, גרוס, תלמי) —

לא פחות טולרנציה, אדוני השר, לגבי מוסדות יהודיים מכיתות שונות ומזרמים שונים. גם אנחנו זכאים לאותה סובלנות שאתה מראה כלפי לא-יהודים.

המאורעות הגדולים של השנה האחרונה הביאו לידי התעוררות רוחנית גדולה. היתה הכרה עמוקה בעם כי יתרונה הרוחני של המדינה הוא המחזק ידו לוחמינו, הוא המפיה בהם עוז, גבורה והקרבה עצמית. העם עמד מלוכד ומאוחד, ומותר היה לצפות כי המנהיגים הדתיים של המדינה יתרוממו לגדול השעה, שרוח הלי- כוד והאיחוד הלאומי תביא גם אותם לגישה חדשה, ותיטע גם בהם לב חדש. צר מאוד שכן לא היה, וכי אפילו בערכים ובנכסים לאומיים בעלי ערך עליון היו קנאות, חוסר סובלנות וצרות-עין.

הכותל המערבי הוא נכס לאומי מקודש לכל עם ישראל. לכל יהודי חלק בו. כל יהודי חש לפניו באופן מוחשי את החוט המקשר את היחיד עם ההיסטוריה של האומה, את האחריות לקיומו הלאומי של העם. הכותל הזה מלווה כל אחד מאתנו משחר ילדותו. עליו סיפרה אם לבנה. הוא המחיש לכל אחד את גודל הקרבן ואת תקוות הגאולה. מותר היה לצפות כי הגישה לכותל, לכותל ממשי, תהיה חופשית לכל אדם, עם כל בני משי- פתחו, להתייחד שם כולם יחד עם החוויה הגדולה, כשם שהתייחד אדם בביתו וסיפר להם —

(חברי הכנסת ש. י. גרוס קורא קרי- את - ביניים)

חברי הכנסת גרוס, אתה ידע על מה אני מדבר. שמע בשקט. אני אגיד לך.

— — כשם שהתייחדנו כולנו, אחים ואחיות, אב ואם, עם הסיפורים על הכותל. ומשרד הדתות חשב אחרת. הגישה למשפחה — עד גבול ידוע, עד תחום מסוים. לכותל עצמו לא תיגש עם בן-יך ובנותיך. שם יש מחיצות בין גברים ונשים. שם מוכרחים להפריד בין המשפחות ובין הדבקים.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):
אסון למדינה!

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):
אני רוצה לגשת אל הכותל עם בתי. זו זכותי.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):
זה אסור.

אמה תלמי (מפ"ם):
האם אתה משרד הדתות?

היו"ר ק. לוז:

חברי הכנסת גרוס, אני קורא אותך לסדר.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):
סיפרתי להם יחד, באותו חדר ובאותו מעמד, על קדושת הכותל. ואני רוצה להתייחד אתם שם, יחד. אם אתם רוצים — תקצו מקום לתפילה לפי דיני תפילה, בבקשה. אבל אל תקצו לנו תחום שבת כמו שהיו גותנים לנו פעם המוסלמים במערת המכפלה: עד כאן תבואו ולא תעזבו.

(חברי הכנסת ש. י. גרוס קורא קרי- את - ביניים)

ביטול ועד הרבנים הנפרד, ויצורפו להנהלת המועצה הדתית בירושלים נציגי אגודת ישראל במלוא הזכויות. יתן חברי הכנסת פרוש את תשובתו.

חברי הכנסת פרוש אמר בסוף דבריו, שהוא מצטער על שהעלה כאן עניין זה. אמנם עליו להצטער, ואף למע- לה מזה.

חברי הכנסת, אין לי מסגרת אחרת וזאת זו כדי להגיב על כמה תופעות תמוהות המחזקות בעקיפין את תודעת הנצרות בקרב האוכלוסיה היהודית. כדי למנוע אי-הבנות עלי להגיד מפורשות: עליו לתת לאוכלו- סיה הנוצרית ולאחרים הנוצרים את כל המגיע להם והנחוץ להם, ולא על כך אני מדבר. כוונתי לאותן פעולות משונות מאוד ותמוהות מאוד הנעשות בקרב הציבור היהודי — לאותה חוברת שהוצאה בשביל ילדי ישראל והופצה ביניהם, ובחבורת הזאת מוקדש דף אחד לירושלים השלמה, וסמלה האחד בתמונה — כנסייה; לאותו בול עם הכנסייה שיצא מיד אחר-כך; למוסיקה הנוצרית שמפטים בה את האוכלוסיה היהודית; לשי- דורים הנוצריים שכבר היתה לי הזדמנות להגיב עליהם מעל במה נכבדה זו, וזאת נוסף על כל הפעולות המוגב- רות של המיסיון. הוועדה המיוחדת של הכנסת, המטפלת בכך, נתקעה משום-מה לפני סיום עבודתה ולפני השלמת המלצותיה. נדמה לי שאין לעבור על כך בשתיקה ויש לתת על כך את הדעת.

לנוצרים בירושלים וגם ביתר ערי הארץ, בנצרת ובבית-לחם, כנסיות מפוארות המושכות מבקרים רבים, אפילו מי שאינו בא שם להתפלל. לצערנו הרב עלי להגיד, שלא נמצא דואג שיקום בתוכנו, בביתנו, בירו- שלים, עד היום הזה, בית-כנסת גדול אחד מרכזי ומפואר. ניתן לנו אמנם, ברוך השם, לבכות חורבות בתי-כנסת. אך לא נתנו את הדעת עד היום לצורך להקים בית- כנסת גדול מרכזי ומפואר.

בסוף דברי אנצל את ההזדמנות כדי להעביר מכאן ברכתי לשני הגאונים בעלותם לכס הרבנות הרא- שית, בגדולה שבקהילות ישראל ובתפוצות, לאחר שמש- רה רמה אחראית זו היתה פנויה תקופה ממושכת למדי. יהי רצון שיוכו לנהוג בעדתם תוך תבונה, ועצת ה' תאיר דרכם. בקהילות רבות מדי בתוכנו עדיין פנויות משרות הרבנות. על משרד הדתות להחיש ככל האפשר את ביצוע הבחירות לרבנות.

היו"ר ק. לוז:

רשות הדיבור לחברי הכנסת האוזנר, ואחריו — לחברי הכנסת תלמי.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. על משרד הדתות רובצת אחריות כבדה בתחומים רגישים מאד בחיינו הממלכתיים. בצדק ציין שר הדתות הצלחות לא-מבוטלות בשטח הטיפול במקומות הקדושים, אלה המקומות העומדים לראווה בעיני העם והעולם. היתה הצלחה ני- כרת בטיפול במוסדות דתיים מוסלמים, דרוזיים ונוצריים, עד כדי כך שישנם חלקים בציבור היהודי המתקנאים היום בסובלנות ובחס הטולרנטי שמראה משרד הדתות לכל כת, זרם וחלק של הציבורים הלא-יהודיים.

אין עיני צרה, חלילה, בגישה הסובלנית של שר הדתות לכיתות הנוצריות והמוסלמיות. אני רק מבקש

חוברת כ"ט, ישיבה רצ"ג

— סקירת שר הדתות על פעולות משרדו (דיון) (לוח, האוזנר, פרוש, אבנרי, מ. כהן, רפאל, טיאה, אלוני) —

הי"ר ק. לוח :

חבר הכנסת גרוס, אני קורא אותך לסדר בפעם השניה.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית) :

הכותל המערבי אינו נכס דתי בלבד. הוא נכס של כל האומה, של הדתיים ושל החופשיים. ותהיה לנו גישה חופשית אל הכותל בנערינו ובזקנינו, בבנינו ובבנותינו, ולא נשלים עם זה שלא נוכל לגשת אליו יחד.

מנחם פרוש (אגודת ישראל) :

גם בבית המקדש יגבילו אותך.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית) :

כשיקום — נתווכח.

משרד הדתות לא יוכל להפקיע את הגישה לכותל מן העם כולו. אתם מפלים את העם בגישתכם זו, ואינכם מאחדים אותו. ואין זה השטח היחיד.

שמחנו לשמוע שנתקיימו בחירות לרבנות הראשית בתל-אביב. לדעתי, הישג הוא למשרד הדתות שהביא סוף סוף לידי בחירות אלה, כשם שהביא לידי בחירות במועצות הדתיות. מוטב בחירות איזה שהן מאשר חוסר בחירות בכלל. ויש לברך את שר הדתות שהביא אותנו עד הלום. תל-אביב ייפו רבתי היא מקום ריכוזם של מאות אלפי יהודים, ורבנים ראשיים אינם רק עניינה של האוכלוסיה הדתית. הם עניינו של הציבור כולו. המועמדים לכהונה רמה זאת, כולם, הם אנשים נכבדים, נשואי-העדה, ידועים בציבור בזכות פעולתם, איש איש לפי דרכו ולפי גישתו. וצר מאד שגם לשם בחירת רבנים ראשיים צריך היה לעשות, כפי שאומרים, הסכ-מים פוליטיים בין מפלגות ובין סיעות, וצריך היה להביא לידי הנמכת קומתם של אנשים שאינם זקוקים כלל לשום הסדר בין-מפלגתי כדי לקבל קולות מאת הבוחרים. הם ידועים בפעלם. הם ידועים בזכות עצמם.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש) :

כנראה לא. אחרת לא היו זקוקים לזה.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית) :

אני חושב שכן. אני חושב שהם ידועים, ואני חושב שאפשר היה לאפשר באופן חופשי, למי שזכאי לבחור ולמי שהוטל עליו לבחור, לקיים את הבחירה. וצר לי מאד שהנמיכו בכך את קומתם. אני רוצה לראות בארץ חיים דתיים משוחררים מהשפעות מפלגתיות.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש) :

רק אחרי הפרדת הדת מהמדינה.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית) :

צר לי מאד גם על כך — וכבר אמרתי זאת כמה פעמים ואני חוזר על זה גם עכשיו — שיש לזר צורך בשני רבנים ראשיים. הייתי מסכים בהחלט שיהיה זה או רב ראשי ספרדי, או רב ראשי אשכנזי, כל אחד מהם בוודאי זכאי לכך, ויכול לנהוג את כל העם. אין לנו שתי תורות ואין לנו שני "שולחן ערוך". כאשר אנו מפלים מחיצות בבתי-הספר ובצבא, בחברה הישראלית ובציבור, האם הדת היא זו שתקיים מחיצות בין-עד-תיות?

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש) :

היא יצרה אותך.

מנחם כהן (מפלגת העבודה הישראלית) :

אם ידובר ברוב ראשי אחד, יהיה זה רק רב אשכנזי.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית) :

אני מסכים שיהיה זה רב ספרדי, ובלבד שיהיה אדם כשר להיות מנהיג הציבור כולו. ואני אומר זאת כאשר כמזי.

הבה נתחיל באיזה מקום, הבה נתחיל באיזה מקום שהוא.

יצחק רפאל (מפד"ל) :

משרד הדתות מוכן.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית) :

שלא נצטרך להנציח מחיצות אלה שהובאו אלינו בימי האנגלים. שלטון זר נטע אותך. מדוע אנחנו צריכים להנציח זאת במדינת ישראל? אם יש רשות כזאת, נסכים שיהיה זה רב ספרדי תחילה, אדם גדול בתורה ומקובל על הכל.

ועוד הערה. כולנו משוועים לעליה. רק אתמול קרא נשיא המדינה מעל במת הקונגרס הציוני אל התנועה הציונית להתאזר עוז ולעלות לישראל. מעל במה זו תבענו ממדינת פולין לפתוח את שעריה ליהודים הנרדפים. אנחנו מייחלים לעליה מברית-המועצות; אנחנו מצפים לעולים מארצות החופש, מארצות המערב. אבל אנחנו יודעים היטב שבחלק מן הארצות האלה לא נזקקו יהודים לנישואים ולגירויים דתיים, אם מפני שלא היו שירותים דתיים, כמו בברית-המועצות, ואם מפני שבארצות מסוימות ובחלקים מסוימים של העם נזקקו הם לשירותים אזרחיים. ובכן, האם אנחנו רוצים בהם בארץ, או לא? ואני שואל את שר הדתות: עד מתי פוסחים כאן על שני הסעיפים? האם דבר כן הוא לדרוש את העליה הזאת כאשר אנחנו יודעים שחלק ממנה ייתקל כאן בקשיים לבטלי נשוא מפני שאין חוק שיסדיר חייהם, מפני שאין אפשרות להכיר בבניהם כשלומי אמוני ישראל? שהרי אנו יודעים כי במקרים של נישואי תערובת יצטרכו הם לנסוע למקסיקו אם יצטרכו להתגרש.

מדוע מפרעים ליהודים מהולנד ומבלגיה, שנישאו או התגרשו אצל רבנים קונסרבטיביים, לעלות לארץ, אדוני שר הדתות? מדוע לא מניחים להם? מדוע מציינים קים להם אם משהו לא בסדר בתעודת הנישואין שלהם, והמשהו מתבטא רק בזה שלא רב אורתודוקסי חתם על תעודת הנישואין?

אברהם טיאה (המרכז החופשי) :

אין תשובה.

שולמית אלוני (מפלגת העבודה הישראלית) :

יש הרבה תשובות.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית) :

אני מוכרח להגיד שאני מכבד בכל לבי את מנהיגי הציבור הדתי שיצאו חוצץ בעניין בחורי הישיבות למען ישרתו כולם שירות צבאי לאומי. ומהציבור הדתי

– סקירת שר הדתות על פעולות משרדו (דין) (האזנר, ורדיגר, כהנא, פרוש, לוז, תלמי) –

ככל שיש לאל דנו. ואני אינני יכולה להבחין בין סבל לסבל; בין סבל שבכותל המזרח לבין סבל בלתי-אציל, או כפי שאתה, אחוני שר הדתות, אהב להשתמש בו – שולי. כבר אני שומעת את תגובתך, אם תשיב לי: אלה מקרים שוליים. פעמים רבות כך אתה משיב. אני רוצה לומר לך שמלת ביטול אינה מבטלת את המציאות. מה זה מקרה של סבל שולי – אלה אנשים מאהז אלפיים אני קובעת שכל אדם באשר הוא אדם, כל אשה באשר היא אדם – עולם ומלואו הוא. אין סבל שולי, ואין זה נימוק.

ולעצם העניין – מעללת אני בספר „פעולות משרד הדתות“, בעמ' 23, הכותרת – „פעולות בתי-הדין לפי העניינים“. ואני קוראת כי בתי-הדין, שהם הסמכות הבלעדית לענייני גיור, ביררו 422 בקשות. ביררו אינו אומר אלא שביררו. המלה „ביררו“ אינה אומרת יותר שום דבר, אלא רק זאת שביררו. האם נעשה גיור או לא, מתי ובאילו תנאים – לא נאמר. אבל אני יודעים שיש שם הליכים ממושכים וגורמי סבל, והלך ושוב ומטוטלת. ועוד כתוב שם ש-575 בקשות טרם נתבררו. האם יתבררו בקרוב? שום דבר אינו כתוב. יחד 997 בקשות של גיור יש השנה. והן נוגעות לפחות לעוד כאלף בני-זוג, ואולי כמספר הזה – ילדים. אין צורך במחשב אלקטרוני כדי לדעת שרוב הבקשות קשורות במשפחות, שעלו במסגרת איחוד קרובים מבריית-המועצות. לפונים בבקשה – ילדים ונוער שכה היינו מאושרים לקבלם, וכל-כך נהיה מאושרים לקבלם. ועכשיו הם נמצאים בתוך מעגל של ענייני המשפט. אחוני השר, סוף סוף בית הלל אינו עומד בניגוד ל„סטטוס-קוו“. צריך להנחות את בתי-הדין לקצר הליכים, להסביר פנים לפשט את התביעות.

אז, למשל, מספר אחר – 248 בקשות לחליצה. חולפות שנים והנשים בעניינותן ואלמנותן נשארות. 248 נשים כשלעצמן, כבני-אדם, הן מעניינות. אלו הן גם אמהות-בכוח. שמחת האמהות עם הזמן החולף ללא פתרון – נעשית סביבה פחות. וכל-כך מרבים לדבר בארץ הזאת על אמהות, ואם היבס מומר, ואם אבדו שמעתי שבאחת המלחמות אדם עיגן שלוש אחיות, את אשתו ביניהן. ואם היבס חרש-אילס; ואם הוא מסרב אלה הם קשיים שמכבידים. אבל די אם הוא סתם מסכים ואינו עושה שום בעיות, לא של סחיטה ולא של תביעות אחרות, הרי זה טקס מבייש, מיותר – אם תקין, ומוזק – אם מלווה קשיים. סבל זה על שום מה?

אז ניקח לדוגמה בעיית תשלום המזונות. האשה מקבלת בקלות פסק-דין למזונות. משרד ההוצאה לפיר על חייב לבצע את ההליכים הנדרשים. יש הרבה מאוד מקרים שהאשה נעזבת והמשפחה רעבה. לפעמים בין פסק-הדין לבין ההוצאה לפועל – נעלם בעל-החוב. גם כאשר הוא קיים, יש הרבה הרבה סבל. האשה – בידיה נתונה ההחלטה להכניס אותו לבית-הסוהר. לפעמים היא חוששת לעשות זאת. לפעמים היא פוחדת לעשות זאת. גם אם היא יושב במאסר, עדיין אין זה מפרנס אותה. להיפך, זה מפרנס אותה. וההעיקר. ויש עוד עיקר: יש לחשוב על הנוק הנפשי שהתדיינות מעין זו גורמת לבריאות נפש הילדים, כאשר „אמא אוסרת את אבא“, כביטוי שנון שמצאתי בעתון נשים של ויצ"ר. יש לחשוב על בריאות הנפש של הילדים שאביהם מוצג כעבדין,

היו בחורים שהפליאו לעשות במלחמה, וכולנו גאים עליהם. אבל מה על הבנות הדתיות? מה על חוק שירות עבודה לאומי, שלא הופעל מעולם? האם אלה אינן חייבות לשאת בנטל הלאומי?

אברהם ורדיגר (פועלי אגודת ישראל):

יש לשחרר בכלל את הבנות מן הצבא.

גדעון האזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

כאשר תשוחררנה כל הבנות, תשוחרר גם בתך וגם בתי. אבל כל זמן שבתי משרתת, מה יהיה על הבנות האחרות?

קלמן כהנא (פועלי אגודת ישראל):

לא תשרתנה.

גדעון האזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

אתם מביאים לידי כך שהעם הזה מתחלק לשני עמים; יש חלק בציבור שעליו מוטלות חובות גדולות מאלה המוטלות על חלק אחר של הציבור.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

שאל את אנשי הצבא וישיבו לך אם יש צורך בגיוס בנות, או לא.

גדעון האזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

אני מדבר על חוק שירות לאומי שנתקבל בבית ולא הופעל. מדוע לא תיתנה גם הבנות שלכם חלקן לשירות הלאומי?

קלמן כהנא (פועלי אגודת ישראל):

אני אפשר להפעילו. הוא לא-מציאותי.

גדעון האזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

הוא מציאותי. בשעתו התפלגה עליו הממשלה. בגללו היה משבר בממשלה. העם הזה הוא עם אחד, ולא יהיה בו מונופולין למישהו על דמות רוחנית, ולא יהיו חובות יתר לחלק אחד וכיוצא בזה לחלק אחר. אנחנו מבקשים שכל העם הזה יוכל לקיים את ליכודו בשטח הרוחני על-ידי חופש, על-ידי חירות הפרט. נכבד מאוד את העם הדתי המאמין, אבל תכבדו גם אתם כל אחד ואחד לפי דרכו ולפי אמונתו ולפי הורם שאליו הוא משתייך. אז תהיה באמת ישראל גדולה, חופשית ומשוחררת מכל כפייה.

הי"ר ק. לוז:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת תלמי, ואחריה – לחברת-הכנסת יואר.

אמה תלמי (מפ"ס):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אנו חיים בחודש יוני, ועוד אנו טומנים את עצמותיהם של חיילינו בבתי-העלמין שליד ביתם. לפני שעות אחדות ליוויתי את אחד הבנים הצעירים והנפלאים של משמר העמק וכרינו לו קבר שם. נכבד לזכרו.

זו הסיבה שלא יכולתי להאזין לדברי הפתיחה של השר, ושל הנואמים, ותרשו לי שאלך לפי חוט המחשבה שלי. והחוט אומר שדווקא בימי סבל ואבל שאין אנו יכולים למנוע אותם ושוכנע עלינו על-ידי אויבנו, חובה קדושה למנוע כל כאב וכל סבל וכל פורענות

שלמה יעקב גרוס (אגדת ישראל):
השוטף חיים כהן יפסוק?

אמה תלמי (מפ"ם):

בית המשפט המחוזי יהיה מוסמך, בתוקף חוק מיחיד, להתיר ככלי נישואים שנשברו ולהתיר נישואי עגונה. ובדרך זו נמנע סבל מיותר.

אדוני שר הדתות, קראתי דברך בשנת 1958, כאשר אמרת: „אם מחוקקים חוק, שמטיל על בית-המשפט להזדקק לאוצרות המשפט שלנו, אין פירוש הדבר שמפ' עילים את המשפט העברי כמות שהוא, אלא שנותנים לבית-המשפט אפשרות לברור מה מתאים ומה אינו מתאים". הייתי מבקשת שאולי תעביר את ה„אם" גם לגבי בית-המשפט הדתי, שגם הוא יברור מה מתאים לחיים שלנו ומה אינו מתאים. אני בטוחה שימצאו את הדרך לתיקון על-פי ההלכה.

אני משמיעה את הדברים האלה מעל במת הכנסת, כי הכנסת אחראית לחוק הנישואים והיא אחראית גם לגורלם של העולים שיבואו או שאולי יירתעו ולא יבואו, בשל חקיקה זו - רפורמיי, קונסרבטיביים, משפחות מעורבות, מועמדים לגיו, עגונות, וזכורים הדיונים בכנסת על בעיית הקראים ו„בני ישראל". הכנסת, היא ולא אחר, תהיה אחראית אם עשרות, מאות או אלפי עולים יירתעו מלבוא. אלה אבני-נגף שאנו בעצמנו מנושמים בפני העם היהודי. מובן שאין בכוחם של אדם או סיעה, אפילו סיעות אחדות, להשיג רוב בכנסת לחוק נישואים אזרחיים ליד הנישואים הדתיים, אבל אולי יש בכוחו של אותו פסק-דין שקראנו עכשיו - הוא ניתן לפני חצי שנה בערך ולא היה לו הד בחוגי הרבנות - אולי יהיה בכוחו להסיר מהדרך אבן אחת ואחרי האבן הזאת אבן שניה, ולהחזיר לנשים את חירותן, לקראים את זכויותיהם ול„בני ישראל" את שוויונם.

שלמה יעקב גרוס (אגדת ישראל):

באיטליה אי-אפשר להתגרש, ובכל זאת המדינה קיימת.

אמה תלמי (מפ"ם):

אני חושבת שתסכים אתי, חברי-הכנסת גרוס, שאין צורך להפריע לי.

לרנע אסור לשכוח שמדינת ישראל נחוצה לכל היהודים וכי כל היהודים נחוצים למדינת ישראל.

שלמה יעקב גרוס (אגדת ישראל):

יש בית-דין.

אמה תלמי (מפ"ם):

אני אומרת זאת באוזני הרבנות ביחס לחוק, ואני אומרת זאת באוזני בחורי ישיבה ביחס לבטחון. כל הכבוד לאלה שהתייצבו, ההוקרה והיקר. אלה שלא מצאו עוז בלבם להמרות פי היושבים-ראש שלהם, להם אני אומרת זאת ביחס לבטחון. המדינה צריכה אותם. היתכן שרק סוג מסוים של אזרחים בארץ הזאת יתיה לפי מצפוננו יש להשליט שוויון הכל לפני החוק, שוויון שבלעדיו לא תהיה מדינת ישראל מדינה חופשית ודמוקרטית.

והאם היא שמכניסה אותו כאסיר לבית-הסוהר. שמה יש לחשוב על הדברים ולנהוג כפי שנוהגים בכמה מארצות סקנדינביה, כאשר עם פסק-הדין למוזנות מקבלת האשה את הסכום לכלכלת הבית, באופן מייד, מידי גוף ממשלתי שהוקם למטרה זו, - בדגמקק זו העיריה - ובמקום האם, גוף זה גובה מהאב את המזון. נותן וחוזה עליו שהוא ימצא את הדרך לגבות דמי המזונות. ואילו האם מקבלת את המגיע לה מן השלטון. נותן פשוט, בלי סבל, בלי בעיות, בלי תסבוכות עם הילדים ובלי מפחית-נפש.

ועכשיו, בעקבות פסק-דין מסויים של בית-המשפט: אדם ושמו אברהם יחיא יושב בכלא ישראל חמש שנים. וכל-יך למה? מפני שהוא מסרב, לאחר פסק-הדין, לתת גט לאשתו שנשאה בתימן, הוליד עמה שתי בנות, אינו מפרנסן ומפליא בהן את מכותיו. פסק-הדין ברור. חמש שנים חלפו, ואין תזוזה. השאלה היגיע לבית-המשפט העליון, אשר נסתיים גם הפעם - ואולי במיוחד הפעם - בפסק-דין מנומק ומעמיק, פסק-דין שאיכפת לו! כאן פסקו אנשים שומרי מסורת, היודעים את ההלכה, כמו השופט זילברג, שאינם מתיימרים לפסוק הלכה, אבל חשים את הסבל - הם פנו בקריאה לרבני ישראל להתיר עגונות. שר הדתות הבטיח לברר זאת לפני הפגרה. חלפו חודשים ולא שמענו אם בירר השר. הזמן שעבר מאז פסק-הדין, אולי הוא מוכיח, שבמידה רבה צדק השופט זילברג, פרט להנחה אחת שהוא הניח, ש„הרבנים יודעים את המציאות בישראל בדיוק כמונו". כאן טעה. הם אינם יודעים. אילו ידעו - היו מזדעזעים, היו מטים אוזן. לדאבוני, בכוח החוק החילוני של הכנסת, הם הסמכות היחידה והיחודית שהוסמכה לשנות. כל מונפול מאטים, מלשון אטום. הרושם הוא שאינם רואים כי נשי ישראל הן הפקר במקרה כזה. הבעיה איננה של מקרה אחד. הבעיה היא מניעת עיון וביצוע גט למעשה. סרבן-גט, בידיו המפתח לבית-הסוהר וממנו. מסרב - פותח לו המאסר; מסכים לתת גט - פותח לו דלת לחי-פש. הוא הסמכות היחידה. השופט לנדוי אמר שהוא הסמכות האחרונה, לא, הוא הסמכות היחידה. הוא שיכול לקבוע.

בחוק שיפוט בתי-דין רבניים, סעיף 6, נקבעה הסנקציה האמורה, שהיא אמצעי כפיה, להבדיל מעונש. החיים מוכיחים שאין די בה; שיש אנשים אשר הורסים את חיי הזולת, וכל אשמתו של הזולת היא בעובדת היותו בן משפחה - אשה וילדים. כאשר מישוה הורס חייו של מישוה אחר, מיד הוא נענש. אבל במקרה זה, מכיוון שזו אשתו, מספיקה סנקציה שהיא אמצעי כפיה, ואין הוא נענש. איך קשר יש לפסיקה זו ולחיים במדינה מודרנית? והאם זה מעורר כבוד לעושים? יושבים בעלים בתוך בתי-הסוהר, וטוב להם. אין בכך הרתעה, ואין בכך עונש, ואין משפחה ואין פתרון. אלא אם כן יחשוב מישוה שעניונת כזו היא פתרון. אני מניחה שכזאת היא ההנחה. מפני שבמקרה שהשתכנע בית-המשפט שמסרב לא יועיל, משחררים אותו ומשחררים את עצמם. אין גט, ואין שחרור, אולי על-ידי המוות, והרי נישואים קתוליים.

חברי הכנסת, יש לתת את הדעת על דרך נוספת למניעת עגונות, והיא, שבית-המשפט המחוזי יהיה רשאי - על-פי בקשת בתי-הזוג - או על-פי בקשת היתר עץ המשפטי לממשלה, או נציגו, לאחר פסק-דין בית-הדין הרבני - להתיר את חוקפם של הנישואים.

היו"ר ד. נצר :

רשות הדיבור לחבר הכנסת טיאר, ואחריו לחבר הכנסת חביבי.

אברהם טיאר (המרכז החופשי) :

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. בתחילת דברי רצוני לציין את השירות הנאמן והטוב, אשר עשו כל קצתי הדת בצבא ישראל לפני שנה, בשעה קשה ומרית לית למדינת ישראל, ובכך תרמו לחיזוק המוראל והעמקת האמונה, שעזרה לנו במאבקנו המוצלח.

השר דיבר על ישועה גדולה וגם על שנה קשה, שדרשה מן המשרד התקדמות ותנופה. רצוני לאחל, שהשנה הבאה תהיה גם כן שנה גדולה, בהתנחלות העם בכל שטחיו, למרות העננים הקודרים המסתמנים בשמינו הפוליטיים עם הצעות מחזרות להארכת גבולות, שיסכנו שוב את בטחונו ויעמידו אותו שוב באחד המבחנים הקשים, שהלואי ולא יבוא. אני מאחל, שלא תהיה זו שנה של נסיגה והפקרת שטחי מזלדת.

במשך קרוב לעשרים שנה לא היתה לנו למעשה חוקה מגובשת וברורה לבחירת רבנים ראשיים ומקומיים. מפעם לפעם היינו זקוקים להטליא טלאים לביצוע הדרישות המינימליות המתחייבות מן המציאות החדשה.

עלי לציין שקיימת השפעה בולטת של מפלגת השר על משרדו. אינני רוצה לומר שזה טבעי, או ראוי, אבל זה מתחייב מהמציאות. הבעיה היא — באיזו מידה נכפית ההשפעה הזאת על אותם אנשים המשרתים גם את הרעיון, גם את האמונה וגם את המשרד. הרצון לשליטה של המפלגה הדתית-לאומית בהתחרות שלה עם מפלגת העבודה בעניין תפיסת עמדות כוח ציבורית דתיות, הרצון והוא שקוף למדי וגורם לירידה מוזיקה ומדיאגה בדעת הקהל, ולפעמים בצדק, ביחסה לגוף הציבורי הקרוי הרבנות.

השר התייחס בסקירתו לערבים, לדתיים המוסלמים, ואמר שלא פעם ערבבו גישה דתית פבולטית. הוא ביקש להפריד בין עניינים דתיים לבין בעיות פוליטיות. אותה בקשה מופנית עכשיו אליו. לצערי עלי לציין, כי לא תמיד מצביעות העובדות על כך שגם השר, המבקש הפרדה כזאת, אמנם מקיים אותה.

הנואמים שקדמו לי הביאו לנושא זה דוגמאות ואין צורך לחזור עליהן. רצוני להתייחס למועצות הדתיות. הבסיס החוקי של המועצות הדתיות הוא תשלובת של תקנות כנסת ישראל וחוק תקנות השירותים הדתיים, תש"ט-1949, עם התיקונים שהצביע עליהם השר. החוק הזה הוא פינה נידחת בתחום התחיקה הישראלית, ואני מבקש מכבוד השר לשחרר אותו מכל התקנות המנדטוריות ולהביא לכנסת חוק שלם ומושלם, המסדיר את כל הבעיות והעשוי לשים קץ לוויכוח המתמיד והחוזר על עצמו מדי שנה, ולשחרר את עובדי משרד הדתות מהתלות וההשפעה הפוליטית המפלגתית.

רצוי שהמועצות הדתיות יהיו גורם מדרבן, מחנך, פעיל, דינאמי, המשרת את החברה הישראלית וכל אזרחיה. המועצות חייבות להיות גופים בלתי-תלויים ואפילו עצמאיים. אני מבין שהפתרונות אינם קלים, אבל אנחנו חייבים ללכת — אם כי באיטיות — לקראת מצב כזה.

השר בישר, שהשנה נבחרו עשרה רבנים לערים. אנחנו הולכים לקראת בחירות נוספות. יורשה נא לי להתייחס בקצרה המלג לבחירות שהתקיימו השבוע, הבחירות בעיר הגדולה ביותר, בתל-אביב. קודם כל ברכתי לאותם רבנים בעלי שיעור קומה שנבחרו, וגם לרב שלא נבחר: הרב עובדיה, הידוע בהשכלתו, למרות גילו הצעיר יחסית; הרב גורן, אשר הסיר במרוצת הזמן מחיצות בין הדור הצעיר וההלכה; והרב פרנקל, שעשה רבות להחדרת התודעה בקרב העם, ובעיקר בשכונות.

וכאן באה ההפתעה והראשונה. אדוני השר, אנחנו הולכים לקראת מינוי גלויות. מדוע הימכרו לשתי משרות? האם כדי לנפח ולהגדיל את המנגנון? קודם כל אתייחס לצורת הבחירה: ארבע שנים נשארו בלי רבנים ראשיים בתל-אביב. לא הודרו לכנס את הגוף הבוחר. היו קשיים.

שר הדתות ז. ורהפטיג :

רק לפני שנה וחצי נתקבל החוק.

אברהם טיאר (המרכז החופשי) :

על כל פנים, זמן ניכר. אבל המפתיע איננו בזה. תשעה ימים לאחר שהושג הסכם בין המפד"ל לבין מפלגת העבודה, שאחד מהמנוניה הוא, לא אל, לא מלך ולא גיבור — בוצעו בוררות טלגרפית כל ההליכים הקשורים בבחירות. שתי התופעות הללו, אדוני השר, מחייבות מספר שאלות: מדוע הכניעה ללחצים של ארגונים כיתתיים, עדתיים ומפלגתיים צריכו מדוע חוסר העז הצבורי לגישה בריאה, למען מחיקת המחלוקת והפירוד? מדוע הבחישה המפלגתית המופרזת, המוצאת את ביטוייה בעניינים כה רגשיים, שהיפה בהם הוא אמונה, קדושה, כבוד והדר? מדוע מרסנים את התהליך האיטי של מינוי-אמת של גלויות, שהוא כה חיוני לנו, ואשר קיבל תנופה מעודדת לאחר מלחמת ששת הימים?

ואם נרצה לנהוג כפי שנהגנו — עוד שאלות מתבקשות. לפנינו שני רבנים ראשיים. אם כבר — אד-אבסורדום, מדוע לא ראשות עיר כפולה? מדוע לא שני ראשי ממשלה?

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש) :

יש יותר.

אברהם טיאר (המרכז החופשי) :

לא על פי החלוקה העדתית.

מי דוחף אותנו למבוכה המזיקה הזאת? מדוע אין לנו מצליחים להיגמל ממנה, אם גם באיטיות? דא נא היכן ההגיון, ושימו לב לפירדוקס. אדוני השר, מי הכריע בעד הרב האשכנזי בתל-אביב? — הספרדים. אם ההפך רש הוא בשני קולות, וההצבעה היתה כפולה — בודאי שהקולות של הספרדים הם שקבעו מי יהיה רב ראשי אשכנזי. ואם כבר יש רב אשכנזי ורב ספרדי, אזי יצביעו הספרדים בעד רבם הספרדי, והאשכנזים — בעד הרב האשכנזי, ולא שהספרדים יקבעו את הרב האשכנזי והאשכנזים יקבעו מי יהיה הרב מן העדה השניה. איזה הגיון כאן?

שר הדתות ז. ורהפטיג :

אבל אחי רבנות אחת.

למים בצפון תל-אביב ובכפרים הערביים בישראל שאי-נם עוד. אנו מחייבים כל פעולה, וגם פעולה דתית, אשר תקרב את ישראל אל העמים הערביים ותקדם את עניין ההבנה ההדדית בין שני העמים. ניצול רגשות דתיים למטרות פוליטיות מופקדות, מכל צד שהוא — הוא דבר שדומני כי אנשים דתיים יראו בו חילול אמונתם הדתית. המקומות הקדושים — קדושים הם, אולם לדינו האדם, חירותו וצרכיו — קדושים יותר.

רצונו של עם ישראל בשמירת הקדושה של הכותל המערבי וזכותו לגישה חופשית אליו ואל יתר המקומות הקדושים לו — הם דבר שכל דמוקרט ובעל מצפין צריך לכבד אותו ולפעול להבטחתו. אולם הריסת בתים וגירוש אלפי תושבים באמתלה של שמירת המקומות הקדושים — אלו הן פעולות שאינן מתקבלות, לא עלי אדמות ולא על-ידי שמייים.

משרד הדתות מתפאר בפעולה של ניקוי רחבת הכותל המערבי, זאת אומרת — של הריסת בתים וגירוש אלפי תושבים. בזמנו, בספטמבר 1967, היתה זו עיריית ירושלים אשר התריעה נגד פיגוי תושבים אלה מבלי שיימצא להם דיור אחר. ב-28 בספטמבר 1967 קראנו ב"הארץ" כי "התושבים המפונים מגיעים לעיריה בבקשת עזרה, אולם היא חסרה אמצעים כספיים לשכנם. העיריה טוענת גם כי הפיגוי חייב להתבצע בהתאם להליכים החוקיים המקובלים".

הדין-וחשבון של משרד הדתות מבשר לנו, כי פעולות ההריסה ופיגוי התושבים תימשך. בדף 47 אנו קוראים ש"משרד הדתות חתם על הסכם עם עיריית ירושלים, ואחת המטרות של הסכם זה היא פיגוי התושבים הערבים המתגוררים עדיין בבתיים הצמודים לכותל המערבי, כדי לאפשר הריסתם והגדלת השטח של הכותל המערבי ב-84 מטר לערך. בדף 48 אנו קוראים על פיגוי דיירים ברחוב השלשלת בירושלים העתיקה, כדי להרוס את הבתים ולהרחיב את הרחוב.

אנו קוראים להפסקת פעולות אלה. הריסת בתים וגירוש תושבים לא יגבירו את קדושת המקומות הקדושים. הם יגבירו את האייבה בין שני העמים. הם יחבלו במאמצי השלום ביניהם. השלום הוא האינטרס הקדוש ביותר של כל העמים.

כנסת נכבדה, אין בישראל מדיניות ממשלתית של דיכוי דתות, של כל הדתות. אם משהו בשטחים הכבושים התפאר מהעדר מדיניות כזו, אנו שמחים על כך. אולם התפארות במצב התקין של המלחן הדתי לא תסתיר את העובדה כי עד היום הזה מסרבת הממשלה להחזיר לעדה המוסלמית בישראל את רכוש הוואקף שלה. אנו נמשיך לדרוש את החזרת הוואקף המוסלמי לבעליו החוקיים. נדמה לנו כי הפגישה, אחרי ה-5 ביוני, בין תושבי השטחים הכבושים והתושבים הערביים של ישראל, היתה צריכה להמריץ את הממשלה בכיוון החזרת הוואקף המוסלמי לבעליו.

כנסת נכבדה, המדיניות של משרד הדתות, התערבותו בחיי יום יום של כל תושבי המדינה, מדיניות הכפייה הדתית, תמיכתו הנלהבת בסיפוח השטחים הכבושים, תמיכתו בהתנחלות בשטחים הכבושים — כל אלה צריכים לעורר כל כוח דמוקרטי בארצנו להעברת הפעולה למען הפרדת הדת מהמדינה.

אברהם טיאר (המרכז החופשי) :

בהנהגה זוגית.

אם יהיה ערעור בנושא זה — אינני יודע אם הערעור לא יתקבל. זהו מוסד ממלכתי, לאומי, ישראלי, הקובע דברים כאלה. עוד לא נשאלו שאלה כזאת, ולכן מתי כוננת סיעתי להביא הצעת חוק המבקשת נציגות אחידה, ואם ייבחר רב אשכנזי או רב ספרדי — נבדוק אותו. יכול להיות שפה זרם הנציגות תהיה שונה, אבל לפי רצון הבוחרים. היתה בבחירות הללו תופעה מדאיגה. יש לי כאן תמונות, ואני חייב להציב עליהן, גברתי היושבת-ראש. באותו יום היתה בגוף הבחור נציגות דתית צבאית, שמצאה לה ביטוי על-ידי קציני דת צבאיים. ואם כי אינני רוצה לקבוע עובדות — היא הייתה וזה הערעור. ואני שואל את השר: האם הוא מוכן לבחון ולחקור גם בנושא זה? עד היום ניגשנו בזהירות רבה לבחירות ומגענו בכל פעם לא רק התערבות צבאית, אלא אף נוכחות צבאית, והשלטון עשה כל מה שביכולתו, לא תמיד הצליח, לדאבוננו הרב, למנוע התערבות כזאת. תופעה כזאת בבחירות לדבנים בתל-אביב — טרם נתקלנו בדבר כזה, ואני מבקש לתת לנו את התשובה בנושא זה.

לא אגע בענייני ירושלים, בגלל חוסר זמן, אם כי זוהי נקודה מרכזית. אני מסיים ואומר: הגישה המפלגתית בענייני דת גורמת לסלידה והתרחקות מהדת והאמונה. אני מחזיר את השר, ומבקש ממנו לשים לב. בדו"ח של השר כתוב: "יוחל בעבודות שיפוץ וגיוון נרחבות ליד מערת המכפלה. יבוצעו עבודות שיפוץ בקבר רחל, הכוללות שיפוץ במבנה עצמו... כן יושלמו עבודות השיפוץ בקבר שמואל הנביא". האם זה מתיישב, אדוני השר, עם תכניות הממשלה של השנה? מה הקשר בין ההבטחות הללו והעבודות הללו עם תכנית-אלון, שמסתמן לה רוב בממשלה? למען ההיסטוריה — האם מתכוון שר הדתות ברצינות למה שהוא כותב?

אני מסיים במשפט אחד: אם תופק עיר האבות — האחריות כולה, אדוני השר, תחול גם עליך. ואני שואל אותך: אם תהיה החלטה כזאת — האם גישתך תהיה דתית, לאומית, לאומית-דתית או אחרת? אשמח לקבל תשובה.

היו"ר ד. נצר :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אמיל חביבי, ואחריו לחבר-הכנסת קלמן כהנא.

אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. מקריאת הדין-וחשבון של משרד הדתות, שהוגש לנו, אני נותרם ש"משרד הדתות עוסק מאז מלחמת יוני בפעולות פוליטיות יותר מאשר בפעולות דתיות גרידא. כך, למשל, מובלט מבצע-ההסברה העולמי של משרד הדתות לגילוי ההרס והחורבן של מקומות קדושים תחת השלטון הידוני, כפי שנאמר בדו"ח. כך מתפאר משרד הדתות בהתפעלותם של מוסלמי יהודה והשומרון, כדברי הדו"ח, מהחינוך הדתי, קיום מצוות הדת כהלכתן, ועוד, בנוגע לעדה המוסלמית בישראל.

אנו הקומוניסטים מחייבים כיבוד המקומות הקדושים של כל הדתות וכל העמים ושמירתם. אנחנו שוללים הריסת בתי-קברות של יהודים בהר-היתים, ושל מוס-

— סקירת שר הדתות על פעולות משרדו (דיון) (חביבי, נצר, כהנא, רפאל, אבנרי) —

הגדולה — בתל-אביב, אולם נשארו בארץ קהילות גדולות. ערים גדולות, ללא רועה רוחני בעל סמכות ובעל היקף. אין מן התימה שמרגשים כי הבחירות יתקיימו רק אחרי שיימצאו מועמדים מתאימים ונוחים לראשי משרד הדתות או הקרובים להם.

אינני יכול להגיד כי אני משיכוע שמשרד הדתות דואג כראוי לכבוד הרבנות, ואביא שוב דוגמה קטנה, פעוטה, אך כזו שיש להתבייש בה: בעמוד 15 של הסקירה הציפית והצנועה — ואני אומר זאת ללא כל אירוניה, חס ושלום, הסקירה היא באמת יפה וצנועה — מדובר על קרן הלוואות לרבנים. איך משרד הרבנות אינו מתבייש לכתוב שהשנה הוענקו הלוואות ל-26 רבנים בסכום של 21 אלף ל"י, ושהלוואות צריכות לשמש פתרון לבעיות הדיור שלהם?

אולם קיימת בעיה חמורה יותר, הנוגעת לרבנות הראשית. לפני חמש שנים כבר היו, בתקופת השנה שאנו עומדים בה, מוכנים החוקים והתקנות של הבחירות לרבנות הראשית. לאחר זאת, במשך כעשרה חודשים נמשכו ההכנות המעשיות. בעוד שנה נעמד לפני תום כהונת הרבנות הראשית לישראל. מה יהיה בעוד שנה? לאקונה בחוק? שוב נגיע למצב שלא יהיו רבנים ראשיים בישראל? היכן הדאגה לאותה רבנות ראשית בישראל?

התבשרנו שבמועצות הדתיות נעשה בשנה האחרונה הרבה, אבל האם מה שנעשה — נעשה כפי שצריך היה להיעשות? אני חושב, שלא רק בית-המשפט העליון יכול היה לדבר על רצון להשתלטות מפלגתית, אלא גם שותפים למועצות דתיות, שותפים נאמנים, שותפים נאמנים לפעולתן, יכולים להתלונן על כך שהם הפולו, קופחו, ושלא ניתן להם המינימום שצריך היה להינתן להם, כי יש מישהו הנשוא חן בעיני משרד הדתות וראשיו ואחר אפשר לקפח.

יצחק רפאל (מפד"ל):

בירושלים אומרים שכצולבונן מקבל.

קלמן כהנא (פועלי אגודת ישראל):

בירושלים אומרים שכצולבונן מקפח, אבל עדיין לא אמרו שהמפלגה הדתית הלאומית קופחה בירושלים.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

מה מקבלים כאן? מה מקפחים כאן? אני שומע זאת כמה שעות. כאן כמו חנות, כמו "כל בו".

קלמן כהנא (פועלי אגודת ישראל):

כמה מיליוני לירות הוקצבו לישיבות?

לפני מונח מאמר מאת שבתי טבת: "היש לנוער אופי לאומי?". מאמר זה התפרסם בשנת 1966. במאמר זה נאמר: "יש שני יוצאים מן הכלל בחברה הישראלית, בבית-היוצר של הדור החדש. הקיבוץ והישיבה לא רק מקנים השכלה, אלא גם ובעיקר מעצבים את האישיות של הנוכחים. לחניכיהם עומדים מופתים חיים, דמויות חיות כיות שרצויה ההזדהות עמם. המחנך בקיבוץ חי את ערכי הקיבוץ, הרב כישיבה חי את ערכי היהדות. המחנך בקיבוץ רוצה שילכו חניכיו בדרכו, כך גם ראשי הישיבה". בהמשך נאמר: "הישיבה מחנכת שומרי מצוות נבונים, ומבחינה מסויימת ייתכן שהיא היחידה המחנכת ליהדות...". לא אני אומר זאת.

הגיע הזמן לחוקק חוק נישואין אזרחיים ולהפסיק את הכפייה הדתית בכל צורותיה.

אנו מחייבים כיבוד האמונה הדתית של כל מאמין, אולם אנו מתנגדים לניצול ענייני שמיים למען אינטרסים של חוגים וקבוצות בעולם הזה.

היו"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת קלמן כהנא, ואחריו — לחבר-הכנסת אורי אבנרי.

קלמן כהנא (פועלי אגודת ישראל):

גברתי היישובת-ראש, כנסת נכבדה. בראשית דברי רצוני לעמוד על בעיה יסודית בשטח פעולותיו של משרד הדתות. משרד זה ממונה על דתות שונות. לצערנו, דת ישראל היא מאחת הדתות בין הדתות האחרות במדינה. אולם המצב הוא גרוע יותר: ענייני דת ישראל אינם מנוהלים על-ידי ראשי הדת — הרבנים, הרבנות הראשית — אלא על-ידי משרד הדתות. הוכחה בולטת לכך רואים אנו בטיפול במקומות הקדושים. ואביא שתי דוגמאות לכך.

דוגמה אחת: הכנסיות הנוצריות קיבלו פיצויים בסכומים על נזק שלא אנו גרמנו לו. לעומת זאת, כאשר שוחררה ירושלים העתיקה, כאשר שוחרר הרובע היהודי, כאשר נתגלה כל החורבן שגרמו לו חיתו יער — הרי לא שוקמו המקומות הקדושים ולא קיבלו הבעלים של המקומות האלה את הפיצוי מממשלת ישראל. לא ניתן כל פיצוי לנזקים, להיפך, הופקעו השטחים והקרקעות. לא משרד ממשלתי צריך להיות מופקד על המקומות הללו. לא הוא צריך להיות התובע, ולא הוא צריך להיות בעל הדיון, אלא ראשי הדת — הרבנות הראשית. היא צריכה להיות הבעל, התובע. אילו המצב היה כך, ייתכן שפני הדברים היו שונים מאשר הם כיום.

דוגמה שניה: החפירות על יד הכותל המערבי, אין חולק על קדושתו של הכותל המערבי, ולמרות הכל, החפירות על ידו ואולי אף מתחתיו נעשות ללא תיאום עם הרבנות הראשית. לא יעלה על דעתו של מישהו במדינת ישראל לנהוג כך, להבדיל, במקומות המקודשים לדתות אחרות. זוהי דוגמה גוספת לכך שלא משרד ממשלתי צריך להיות בעל המקומות הקדושים והממונה על ענייני הדת בישראל.

דובר כאן על שיקום הרחבה ליד הכותל. ידידי חבר-הכנסת רפאל אף אמר שדברי הביקורת, אשר נאמרו, נאמרו מתוך חוסר סבלנות וקוצר ראות. חבר-הכנסת רפאל, למרות הכל, היתה הונחה, ועל הונחה זו במקום זה יש צורך להתריע. אינני ידע אם כבר הגענו למצב שאין על מה להתריע, כי עדיין מגיעות אלי תלונות. לדוגמה: אין ייתכן שהחשמל בליל שבת קודש מודלק ברחבת הכותל המערבי רק כמה שעות אחרי כניסת שבת קודש? כן נשאלת השאלה: מדוע כאשר אני בא להתפלל ליד הכותל המערבי, אין לי אפשרות ליטול את ידי כדת וכדין כדי שאוכל ככוהן לעלות לדוכן ולברך את ברכת הכהונים — שריד העבודה שנותר בידיו? קיימת הונחה ויש צורך בטיפול.

לצערי, זמני מוגבל ועלי לעבור לנקודה אחרת. במשך שנים הוחזרו הבחירות לרבנות של קהילות חשובות וגדולות. ברך השם, זכינו לבחירות בקהילה

בוויכוח זה כבר השמענו, בשנים הקודמות, את הדרישה החד-משמעית להפרדת הדת מן המדינה. תבענו את פירוק המסד הדתי-ממלכתי. עשינו זאת מנקודת השקפה חילונית, דמוקרטית ופלוורליסטית. יכול היה להיווצר הרושם כי זוהי המערכה היחידה — המערכה בין הממסד הכללי יכול, של כל המפלגות הישנות, לבין המחנה החילוני העקבי, שאנחנו השתדלנו לתת לו ביטוי בבית הזה. אולם ישנו מחנה הלוחם במסד הקיים גם מן הצד השני, דווקא מנקודת ההשקפה הדתית העקבית. למחנה זה אין ייצוג ואין קול בבית הזה. על כן החלטנו היום להעמיד את זמננו לרשותנו, לתת ביטוי להשקפה זו, השקפה שאיננה השקפתנו, אך אנו רוחשים לה כבוד עמוק בשל כמותה ובשל גישתה המוסרית — בניגוד גמור להאשמות ההדדיות המכוערות, ששמענו כאן היום על חלוקת משרות בין עסקנים דתיים: „מחלקים“, „מקבליים“, „מקפחים“ — כאילו מדובר כאן באיזו חנות מכולת.

קלמן כהנא (פועלי אגודת ישראל):

הכנסת כולה כך. גם כאן מחלקים מקומות על-פי בחירות.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

אם אתה מתייחס לדת כמו לחלוקת משרות — נו... כבוד היושבת-ראש, מכאן ואילך אני מביא את דבריו של הפרופסור ישעיהו ליבוביץ, הוגה-הדעות הדתי החשוב.

הפרופסור ישעיהו ליבוביץ על הממסד: יש בממסד רק דעה אחת: הקואליציה מהרב אונטרמן עד שולמית אלוני. זוהי הקואליציה הקלקרילית-אתאיסטית, המסכימה לקבל שלטון משותף, מדינה חילונית הידועה בציבור כדתית. אין לה שום קשר עם היהדות. הקשר עם היהדות הוא דקלטרטורי בלבד. ועל הקשר הדקלטרטורי הזה עומדת השותפות בקואליציה הטמאה הזאת.

הפרופסור ליבוביץ על חוקי הכפייה הדתית: חוקי עזר מסויימים אוסרים נסיעת אוטובוסים במקומות מסויימים. אבל אין לה שום קשר לדת ישראל. מפני שדת ישראל אוסרת על יהודים לנסוע בשבת, ואינה אוסרת על אוטובוסים לנסוע בשבת.

חוקי הנישואין והגירושין גם הם אינם לפי חוקי התורה. בוודאי שלא. חוק הגירושין והנישואין הוא חוק לריבוי ממזרים.

קדם כל: אין במדינת ישראל רבנות דתית. יש רק רבנות-מטעם. הרבנות הקיימת היא מוסד חילוני, פקידות של רשות חילונית הממונה מטעם רשות חילונית ופועלת לפי חוקי רשות חילונית. זאת אומרת שאין לה שום סמכות דתית. זה הוכח במינוי הרב גורן. בכהונתו כרב צבאי ראשי הוכח שאינו ראוי לדבר מה שהוא חושב, לפי דעת התורה, אלא רק מה שהממונים עליו אישרו. הוא קצין בצבא ועומד לפקודת קצינים בצבא — ולכן הוא פסול מלהופיע כנציג התורה. הוא נציג הפיקוד בלבד. גם כרב ראשי בתל-אביב הרב גורן הוא פקיד ממשלה, שמונה על-ידי רשות חילונית. המדינה קבעה מי יבחר בו.

לכן, לגבי הנישואין, אין בתי-דין דתיים. יש בתי-דין חילוניים.

רבנות, נקח את תקציב משרד הדתות. לתלמידי ישיבה יש תקציב של 8 לירות לחודש, בסך-הכל. למשרד הדתות יש תקציב של 450,000 לירות כהשתתפות בייסוד ישיבות ובהרחבתן ו-800 אלף לירות כהלוואות לישיבות. אם יש 100 ישיבות הבונות מבנים, אפשר לתת להן 4,000 לירות כהקצבה ו-8,000 לירות כהלוואה. זו ההשתתפות היחידה בתקציביהן של הישיבות, המחנה כות לעליה והמקרינות תורה, יהדות וקשר עם העולם לכל קצוות העולם. אני יודע ששר הדתות היה רוצה יותר מזה, אבל למרות הכל אינני יכול אלא להתריע כאן שמשרד ממשלתי זה, שהוא בידיים אלה, כמעט במשך כל עשרים השנים האחרונות לא הצליח להתגבר על בעיה זו, והישיבות צריכות להופיע בקופסה ביד ולא סוף כספים, ומשרד הדתות והממשלה אינם יכולים לתמוך בהם בצורה הראויה והרצויה.

משה ארם (מפלגת העבודה הישראלית):

יש תקציב לבתי-ספר יסודיים מטעם משרד החינוך.

קלמן כהנא (פועלי אגודת ישראל):

יש ישיבות על-יסודיות, ישנם בתי-ספר תיכוניים, וישנן אוניברסיטאות. אם הממשלה מקיימת בתי-ספר יסודיים, תאמר בגלל זה שהיא לא צריכה לקיים את האוניברסיטאות? איזו אי-הבנה היא זאת? איזה אי-רצון להבין הוא זה?

אני יכול להתערב בוויכוח העולה כל פעם שדנים על משרד הדתות. לפתע מופיעים דורשים תיקונים בדת, ויתורים, פשרות. אני יכול להגיד דבר אחד: לפני כמה חודשים פגש אותי הפרופסור באוניברסיטה בירושלים. הוא אמר לי: אני רוצה שתשתתף אתי בשיחה עם חבר. אנתוני מדברים על הנוער. אמרתי לו: אינך צריך לחזור על הדברים, אני יודע כבר במה מדובר. — רגילים היו אז לקטרג על הנוער. אך הוא אמר לי: אני מסכים אתך. שאלתיו: למה אינך מסכים? אמר לי: כי אינכם מוכנים להתאים את הדת לחיים. אמרתי לו, שלפני מאה-וחמישים שנה התחילו בויתורים ובפשרות ובתיאום זה, ועכשיו עומדים ומקטרגים על הנוער, שאינו מוצא את הקשר עם העם ועם הארץ הזאת — רק ברגע הגדול, במלחמת ששת הימים, ברגע של התעלות, מוצא דרכו, אבל בחמי יום אינו מוצא את הקשר עם העם ועם הארץ הזאת. הוא מוכן לדדת מן הארץ ולבצע דברים שונים ומשונים. — אני רוצה שבעד חמישים שנה שוב יעמדו ויקטרגו. זאת סיבה מספקת בשבילי לא להסכים לכן, וזו התשובה שלי לכל אלה התובעים מאתנו ויתורים ופשרות.

רצוני לסיים במלה טובה. מתחילים בגנות ומסיימים בשבח. אני רוצה לברך את הממשלה על ההחלטה להקים את הישיבה בחברון. אני רוצה לקוות שזו לא רק החלטה מילולית ולא רק לצורך עידוד מוסרי, אלא שהיא תהיה מלווה במעשים, במעשים לישיבה זו בחברון ולישיבות אחרות בארץ כולה.

היו"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי, ואחריו — לחבר-הכנסת מיקוניס.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. הוויכוח על משרד הדתות הוא ויכוח על מקומה של הדת במדינה.

השקפה חילונית. שנינו, עם כל המרחק העצום בין השקפותינו, דוגלים בהפרדה מוחלטת של הדת מהמדינה.

אני ממשיך בדברי הפרופסור ליבוביץ בעניין משרד הדתות ושר הדתות: האדם הזה (שר הדתות) הוא שר המיסיון, שהוא חייב להגן עליו, שר הנצרות, שר הבאהאיות - וכל זה בתוקף הפקידו.

זה אמור לגבי כל אותה הקואליציה המחזיקה את הדבר הזה. פעם, לפני שבע שנים, היה זיכוח ביני ובין בן-גוריון (כלומר, בין הפרופסור ליבוביץ ובן-גוריון) בקשר להפרדת הדת מן המדינה. הוא (בן-גוריון) אמר שהוא מתנגד להפרדה. הוא אמר שהוא מבין את עמדתו יפה מאוד, מבחינה דתית, אבל הוא מתנגד להפרדת הדת מן המדינה, מפני שאינטרס המדינה הוא להחזיק את הדת במצב הנוכחי.

שיהיה ברור: אני (כלומר פרופסור ליבוביץ) טוען נגד המפלגות הדתיות דווקא. הן חלק מאותה קואליציה - מהרב אונטרמן עד שולמית אלזני - שהיא כולה כדעה אחת בעניין המצב הקיים. שני הצדדים מעוניינים בו.

הפרופסור ליבוביץ על פולחן קדושת מלחמת ששת הימים: הפעם ירושלים והר הבית לא נכבשו בידי החשמונאים, אלא בידי המתיוונים. אין לדבר הזה שום משמעות דתית.

בספר מלכים ב', פרק י"ד, כתוב: „בשנת חמש-עשרה שנה לאמציה בן יואש מלך יהודה, מלך ירבעם בן יואש מלך ישראל בשומרון ארבעים ואתח שנה. ויעש בעיני ה', לא סר מכל חטאות ירבעם בן נבט אשר החטיא את ישראל. הוא השיב את גבול ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה.“ זה בערך כמו מקור-נייטרה עד טיראן -

אני יודע שקשה לכם לשמוע.

הי"ר ד. נצר:

אינני יודעת כמה זמן הקצבת לפרופסור ליבוביץ, אבל זמנו של חבר-הכנסת אבנרי נגמר. אני מבקשת לסיים בדברי חבר-הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):
אני מסיים.

- - - ובכן, זהו בערך מקונייטרה ועד טיראן. ירבעם אף כבש זמנית את דמשק ואת חמת. הוא היה גדול מלכי ישראל מבחינת מלחמותיו וכיבושיו - והגרוע ביותר בעיני אלהים. עליו אמר עמוס: „בחרב ימות ירבעם וישראל גלה יגלה מעל אדמתו.“ זאת ניבא עמוס על מלך זה, והדבר נתקיים שלושים וחמש שנה בלבד אחרי מותו של המלך. ישראל נמחתה מן המפה, עשרת השבטים נעלמו מן ההיסטוריה. זוהי האובייקטיביות של התנ"ך, שאינו מכחיש כלל מי היה המלך האדיר והכו-בש הגדול. הוא אינו עוטר את זה בשום עטיפה של קדושה.

לעומת זה, המלך שהוא מבחינת התנ"ך והנביאים הדמות של המלך הצדיק אשר זכרו נשמר לדורות, זה היה אותו המלך אשר נהרג בדמי ימיו, בקרב שהפך סיד אותו, ואתו אברהם עצמאות ממלכת יהודה - המלך

דת ישראל האמיתית ניצבת מול מדינת ישראל. היא איננה חלק מן הממסד של מדינת ישראל החילונית. פרופסור ליבוביץ על משרד הדתות: משרד הדתות הוא בכלל מוסד מתועב. מוסד מתועב מכל הבחינות.

הי"ר ד. נצר:

חבר-הכנסת אבנרי, המלה הזאת איננה הולמת את הכנסת.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

אינני מביע עכשיו שום דעות משלי. אני קורא מדבריו של פרופסור ליבוביץ.

הי"ר ד. נצר:

בדרך כלל, ציטוט יש לצטט בהסכמת המצוטט.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

אני ממשיך בהבאת דעתו של הפרופסור ליבוביץ על משרד הדתות: מבחינת המדינה אין שום הצדקה לקיומו. למדינה יש רק עניינים אדמיניסטרטיביים לגיטימיים לגבי ארגונים דתיים. העניינים שייכים על פי טבעם לתחום משרד הפנים, ובחלק לתחום משרד המשפטים, ואולי גם משרד האוצר. אבל למדינה חילונית לא יכול להיות שום יחס לגיטימי לדתות. היא בכלל איננה רשאית לטפל בהן.

אשר לבחינה הדתית, ההודאה של הדת במנגנון מדינה-חילונית, הרשאי לטפל בענייני הדת - זוהי הפיכת הדת לפילגש מוחזקת של שלטון חילוני. זוהי פרוסטי-טוציה של הדת.

הי"ר ד. נצר:

רגע!

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):
אני רק מצטט.

הי"ר ד. נצר:

את המשפטים האחרונים אני מוחזקת מהפרוטוקול.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

הגברת יכולה להשתמש בסמכותה. אבל אני מצטט הוגה-דעות דתי גדול.

הי"ר ד. נצר:

חבר הכנסת איננו חייב לצטט כל דבר מעל במת הכנסת. וכבודאי מה שלא נראה לכבודה.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

זה עניין של השקפה.

מבחינת היהדות, עצם העובדה שיהודי המוחזק בעיני עצמו כיהודי דתי מטפל בדת ישראל, יחד עם הנצרות והאיסלם והדרוזים והבאהאיים, - זאת כמובן תועבה גמורה.

גדעון האונר (המפלגה הליברלית העצמאית):

חבר-הכנסת אבנרי, פרופסור ליבוביץ היה רוצה שחוקי הדת יהיו גם חוקי המדינה. האם גם אתה רוצה בזה?

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

הוא בעד הפרדה מוחלטת של הדת מהמדינה, מנקודת השקפה דתית, ממש כמו שאני דורש זאת מנקודת

באשר לדחיים ברמת-הגולן - הם זקוקים לקאדי, שהרי ברמת-הגולן אין בית-דין היכול לפתור את בעייתם של הדחיים בענייני אישות, צווי ירושה וכדומה. לכן אני אומר שרצוי למנות קאדי ברמת-הגולן.

ה"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ארם.

משה ארם (מפלגת העבודה הישראלית):

גברתי הישיבת-ראש, כנסת נכבדה. לפנינו מונח תקציב משרד הדתות. לכאורה חוברת צנועה, שדנה בעניינים שבקדושה דתית ובסיפוק צרכיהם הדתיים של האזרחים המעוניינים בכך. ואילו בכך היה מסתפק משרד הדתות, אפשר היה לשבח אותו על הטיפול בשטח החברתי-רגשי, המרכז סביבו אזרחים דתיים שומרי מצוות. כיבוד דעות ואמונות הוא חובה לפרט ולכלל, חובה שאין לערער עליה. במה דברים אמורים? - אם היא בנויה גם על עקרון השלילה, לאמור - אין היא מטילה על האזרח שום כפייה דתית ומצפונית. ואילו במציאות הדברים שונים, לצערי. משרד הדתות הפך ורוצה להפוך את עצמו למכשיר אדמיניסטרטיבי ממשלתי לשינוי דמותה החילונית של מדינת ישראל, ולא זו בלבד אלא שהוא רוצה להיות גם בעל מונופולין על עסקי דת, אם כי קיימים כמדומני - מלבד המפד"ל - גם אר"גונים דתיים אחרים היושבים גם בכנסת.

כאשר אני אומר "דמותה החילונית של המדינה", הרי אין בכך שום כוונה לכוף על מישהו אף במשהו סטיה מאורח חייו הדתיים, או שילת האפשרות לקיים אותו אורח חיים, ואילו היפוכו של דבר קיים במציאות. דיני אישות - והם מקיפים כל אורח בישוראל - נמסרו על-ידי המדינה במונופולין לרבנות הראשית והמקומית. יום המנוחה המחייב - שהוא חובה מבחינת התפיסה הסוציאליטית הצודקת והמוצדקת, - גם הוא נמסר לפיקוחו של משרד הדתות, אשר מנצח על עיצוב דמותה של השבת במתכונת הדתית דווקא. הנושא נהפך לתביעה בלתי-פוסקת מצד משרד הדתות, גם לאחר שכ"בש לו - בכוח הלחץ הקואליציוני - עמדות מבוצרות למדי במדינה.

שמירה על הכשרות כדי למנוע הונאת הציבור הרוצה בכך - אדרבא ואדרבא. אך יש הבדל בין שמירה על הכשרות לבין כפיית הכשרות. אם נרצה להגדיר את תפיסתו וכיוון פעולתו של משרד הדתות, הרי אפשר למצוא זאת בפסוק אחד: מדינת ישראל חייבת ליהפך למדינת הלכה, ולא סתם מדינת הלכה אלא כפי שמפרשת הרבנות: הלכה קפואה ועומדת שאין להזיז אותה ואין לשנותה, אין לסגל אותה לצרכי החיים והציבור במציאות הקיימת. גם מי שעומד בתחומי תפיסה הלכתית זו יבוא בקלות לכלל מסקנה מפתיעה, אם יהיה כן עם עצמו, שהיא עומדת בסתירה גמורה ומשוועת עם הקו שהנחה את מייחזי יסודות ההלכה בכל התקופות, שנתנו לו ביטוי מהיר בכל צורות של נוסח. ואעמוד על כמה מהנוסחאות הללו.

אשר ליצר הכפייה על האזרח, אומר הרמב"ם בסוף שמונה פרקים: "ותיין כל מה שאמרנו: פעולות האדם מסורות אליו וברשותו - להיות צדיק או רשע מבלתי הכרחת ד' לו על אחד משני העניינים. ואין בכל זה ספק". על אחת כמה וכמה חופשי בדעותיו, שודאי

יאשיהו. זאת אומרת, מבחינת התנ"ך והנביאים ההיסטוריה אינה התגלות האלוהים.

לצערי, לא ניתן לי לסיים את כל הדברים שהתכוונתי להביא מפי הפרופסור ליבוביץ.

אסיים בכמה דברים משלי.

כל מה שנאמר היום מעל הבמה הזאת, ובהזדמנות קודמות, על ההתגלות הדתית העצומה שבמלחמת ששת הימים, על הדתיות המופלאה אשר נתגלתה בקרב החיילים וכו' - כל זה עורבא פרח, שאין לו על מה לסמוך ואין לו כל יסוד ממשי. החיילים האלה, שהיו חיילים חילוניים כאשר יצאו למלחמה, חזרו ממנה חילוניים כשם שיצאו. מבחינה זו לא התרחש שום דבר. אילו היה לי זמן הייתי מצטט כאן שוב לא את דברי פרופסור ליבוביץ, אלא את "שיח לוחמים", שיח של מאה-וחמישים לוחמים קרביים במלחמת ששת הימים. שם יש כמה פסוקים מעניינים מאוד על הכותל המערבי ועל הופעתו של הרב גורן ליד הכותל.

אילו היו חברי הכנסת הנכבדים, אלה שדיברו כאן על התרוממות-הרוח הדתית הגדולה, קוראים את הספר הזה, ייתכן שהיו רואים את הדברים קצת אחרת.

ה"ר ד. נצר:

בספר "שיח לוחמים" היתה אכן התרוממות-רוח של כל הלוחמים.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

נכון, היתה התרוממות-רוח, אבל לא היה לה שום קשר לדתיות.

ה"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמואל מיקוניס, ואח"כ ריו - לחבר-הכנסת ג'בר מועדי. חבר-הכנסת שמואל מיקוניס איננו באולם. רשות הדיבור לחבר-הכנסת ג'בר מועדי.

ג'בר מועדי (הסיעה הדרוזית הישראלית):

גברתי הישיבת-ראש, חברי הכנסת הנכבדים. אחרי ששמעתי את נאומו של שר הדתות על תקציב משרדו, בו כלל סקירה קצרה על העדה הדרוזית בישראל וברמת-הגולן, רצוני לעורר כמה עניינים הנוגעים לבני העדה הדרוזית בתחום הדתי.

העדה הדרוזית היא קודם כל עדה דתית, הדומה מבחינה זו לעדה היהודית. ובגדון זה אינני מכחיש את המאמצים הגדולים שנעשו על-ידי משרד הדתות, ובמי ייחוד על-ידי שר הדתות מר ורפהטיג, בתחום השירותים הדתיים המיוחדים לעדה הדרוזית. אולם חלפו כבר חמש שנים מאז הוקמו בתי-הדין הדרוזיים - בית-הדין לערכאה ראשונה, ובית-הדין לערעורים - שבכל אחד מהם מכונים שלושה קאדים, אבל אותם קאדים עדיין מקבלים רק חצי משכורת. מצב זה לא ייתכן. לכן אני אומר, שמן הראוי לשלם לכל אחד מהקאדים משכורת מלאה, כפי שנהוג לבני קאדים אחרים בארץ, כדי לא לפגוע בכבוד בתי-הדין הדרוזיים.

כמו כן אני מבקש למנות קאדי שלישי בוועדת המינויים במקומו של הקאדי שייך חסן עליאן ז"ל, כדי שמספר הקאדים בוועדת המינויים לא יהיה זוגי ובכך למנוע חשש של דעות שקולות בוועדה זו.

אחי המת, אלא על כל קרוב מאותו השבט והמשפחה, כדי שלא תהיה אשת הנפטר לאיש שלא מבני השבט. מכבר נעלמו השבטים ונחלת השבטים, וניטל הטעם ללנהג. אך נוהג החליצה, הגורם סבל וביזוי לאלפי אלמנות, מהן נשי חללים במלחמת השחרור ומלחמת ששת הימים, נעטף בקדושה, לחללה.

הייבום בלויית החליצה ושליפת הנעל והריקה הועלו לדרגת עקרון דתי, המעורר לעג וזעם כאחד וגם פותח פתח למעשי סחטנות של "גואלים" כביכול. אם הרבנות אין בכוחה וברצונה לעקור מחיינו אפילו לא דין תורה, אלא מנהג עתיק שאבד עליו כל - חובת המדינה והממשלה, למען האשה, למען המשפחה, למען הילדים, להפקיע מידי הרבנות סמכות זו ולבטלה כליל.

דוגמה שניה: פרשה האסורה לכוהן. הטעם בזמנו היה שהמכהן בבית המקדש חייב להקפיד על דיני אישות מיוחדים. אפשר היה להבין זאת. כיום אין עוד זכר למעמד זה של כוהנים, כי אין בית מקדש, אין קרבנות ואין שום עדות על החוליות של הכהנים. גם ההלכה רואה את הכוהנים לאחר החורבן כ"כוהני חזקה" או "כוהנים בספק". אך האיסור שאין בו לא קדושה, לא טעם ולא אחיזה - עומד וקיים בניצוח הרבנות.

אני מוכן לכבד את מידת צניעותם של חכמי הדת בימינו ושל שר הדתות, שאינם מעיזים לחדש ולתקן על דעת עצמם, כשם שעשו בעז ובתבונה קודמיהם. ובכן חובת הממשלה למנוע כל עיוות בחיי הפרט ולפטור את הרבנות מן הצורך להתיר מה שיש להתיר. ועליה להתיר. לא הדת תסבול מכך. להיפך, מי שמעוניין בכבודה של הדת חייב להכיר טובה על שגואלים אותה מהתאבדות ומתאמים אותה למציאות.

ומכאן לשתי פרשות כאובות, שאסור בשום פנים להשלים אתן. פרשה אחת, שעמד עליה חבר הכנסת כהן-צידון, היא פרשת הקראים והשומרונים. אתחיל בקראים. כת יהודית לכל דבר, כת שנפרדה בזמנה מטבורה של היהדות, כת שבניה מסרו ומוסרים נפשם על קדושתה וקיומה של המולדת - ואף על-פי-כן הם אסורים בקהל. והספרי של משרד הדתות קובע מה יהיו המסקנות לגבי דת? האם אתם לא תכירו בניצוגם שלהם, לבין עצמם! המחיצה הזאת חייבת להיות בשנת 1968 גם לגבי השומרונים - כלום אלה הם אותם הכותים שבימי סנבלט? האם אינם שומרי מצוות לפי דת ישראל? האם אינם מדקדקים בתורה לפי דת ישראל כהבנתם? האם אינם מלים את בניהם? האם אינם שומרים את השבט אבל לא, הם לא יבואו בקהל.

המגמה של הרבנות: אנחנו חייבים להפריד. עדות נפרדות במדינת ישראל ועם ישראל. יש אנשים ההולכים אצל הרפורמים והם גיטאים, והם יהודים לכל דבר - גם למגבית המאוחדת, גם למגבית המפד"ל. הם יהודים כשרים מאד. מחר יבואו לוועידת מיליונרים, תקבלו אותם ברצון. האם אתם לא תכירו בניצוגם שלהם, כשהרב הרפורמי יבוא לארץ ישראל? האם אנחנו נבדוק אותם? האם זה יכול להיות? ועם זאת הם פסולים לפסוק בדיני אישות. בגיור, והם מוטרים מלקיים תפילתם לפי מהגיהם.

אני שואל שוב, לדיכום, מי שחרד על הדת - אני איש חופשי, אבל יש לי כל הכבוד למסורת וכל

אינו נמנה עדיין עם הרשעים, כשם שאין לראות כצדיק את מי שנאמד עליו בפסיקתא רבתי: "שלא תהיה תפי" לין נושא וטליתך עוטף ועובר עבירה".

מה זכותו איפוא של משרד הדתות, מבחינה ההלכה, להוסיף על מידתו של הקדוש ברוך הוא ולאחוז בכפייה?

נאמר בבבא מציעא, פרק ב': "לא חרבה ירו" שלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עשו לפנים משורת הדין". אין שום סכנה שירושלים שוב תחרב באשמת מחמירים, אלא שסמכותו של הרבנות הראשית לפסוק חיים לכל חי, בעידוד משרד הדתות, מרבה ותרבה מחלוקת בישראל ומגביה מחיצות של זרות ושנאה בין חופשיים לדתיים - בכך אין להטיל ספק.

ושוב מן הרמב"ם: "אפילו שכבר גזרו הגזירה דמיו שרוב הקהל יכולים לעמוד בה, לאחר שגזרו פקפק העם בה ולא פשטה ברוב הקהל, הרי זו בטלה ואין רשאים לכופ את העם ללכת בה". והירושלמי מוסיף, "אין מחדשין על הגזירה, אין מוסיפין על ההלכה". הרי למעשה כל גופי ההלכה, כפי שגרסו אותם בכל התקופות, פשטו צורה ולבשו צורה, הכל לפי תנאי החיים. אם כתוב בתורה, למשל, "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ד'", לא היססו חכמים, עם התמורות, בדרך דרש, לרכך את האיסור: עמוני ולא עמונית (ירושלמי, יבמות סח). ובא אחר-כך ר' יהושע וביטל בכלל את האיסור, מכיוון שסנהדרין הרי בבל את כל האומות. וכבר קב"עו חכמים שבית-דין מתירים לעקור גם דבר מן התורה, אם זה נראה להם נוגד את המציאות.

על כך אפשר למצוא אסמכתות וסמוכין במסכת ברכות נד, בסנהדרין מו, בספרי דברים קעה, ביבמות ד, ובכל מקום.

ואני שוב אומר: לגבי ידידה של הלכה זה הכלל: "אין גזרין גזירה על הציבור אלא אם כן רוב ציבור יכולין לעמוד בה. ראו שאין הדבר עומד להם, התירו להם".

כך התקין הלל את תקנת הפרזובול, שלא כדן השיטה בתורה, כדי שלא ייגרם נזק לחברה. לשם כך באו התקנות שבמקום הפסד וצער אין לעשות גזירה ותקנה (כתובות ס) ובמסכת שבת נקבע שגם כל טרחה יתירה נחשבת כהפסד. ולכן גם לא גזרו גזירה לגזירה (שבת יא). וכלל נוסף שעליו הקפידו החכמים דורות רבים לפני קום הרבנות הראשית ומשרד הרבנות הוא שאם בטל טעם התקנה או ההלכה, בטלה גם התקנה ושונתה ההלכה.

בראשונה גזרו על גטילות כל הכלים בשבת חוץ משלושה. אחר-כך חזרו והתירו שכל הכלים גטילים בשבת (שבת קכ"ג).

אכן, אין מספר לשינויים במהלך החקיקה הדתית, לקיים מה שנאמר "וחי בהם". ועכשיו צאו וראו ניצוד בימינו אנו, בימי תמורות חברתיות, מדיניות, כלכליות עצומות, נמנו ונמרו חכמי הדת אצלנו להקפיד את ההלכה, לחנוט אותה, לבל יגיע אליה חס וחלילה משב רוח של חיים.

טלו לדוגמה עניין החליצה והייבום. מעשה במנהג מלפני אלפי שנים שהיה לו אז טעם ויסוד, לא לפצל את נחלת השבטים. אנב, הוא היה חל לאו דווקא על

משרד הדתות בשאלה זו איננו שואל את דעתו הפרטית של שר הדתות, אלא לדעת משרד הדתות כפי שהוא. אילו טיפל משרד הדתות רק בדברים שבין אדם למקום, ניהא. אבל משרד הדתות מטפל גם בדברים שבין אדם לחברו. כל דיני האישות שייכים לתחום פעולתו. הייתי רוצה לשמוע פעם את דעתו של משרד הדתות לגבי דברים העומדים גם ברזום של עולם והמנסרים בחללו של עולמנו. וכן גם בדברים שבתחתית הסולם, חנוכה, שוחד. יש הרבה אורות בישראל, אבל יש גם צללים. מה דעת משרד הדתות על הצללים? משרד הדתות והרבנות הראשית יושבים על פסגה. כל העניינים שבין אדם לחברו, דברים שהם ממהותה ומתמציתה של התורה, האם הם מחוץ לתחום פעולתם?

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):
מי אומר זאת?

משה ארם (מפלגת העבודה הישראלית):
אין אני מדבר על מפלגה פלוגית או אלמונית. המפלגות מיוצגות בכנסת דעות בכל הנושאים. אני מדבר על משרד שגם אתה לא כל-כך שותף לעבודתו, כבוד הרב לורנץ. אני מדבר על משרד הרבנות ועל המועצות הדתיות שגם אתם, דומני, אינכם מרוצים כל-כך מהם.

מדוע אתם, הדתיים, אינכם דואגים להרים את קרנה של הדת במעשים טובים שהם מכבשונו של העו"ל? הייתי יכול להביא, ואתם יודעים זאת טוב ממני, אסמכתאות לרוב הדברים שאני אומר, ביחס לגר ולגבי דברים רבים ושונים אחרים. אינני רוצה להיכנס עכשיו לבעיית הגרים, יסלח לי כבוד שר הדתות אם אזכיר רק דבר אחד שהוא הרשה לעצמו להניד בכנסת. היה זה בעניין נישואי תערובת, ואני רוצה לצטט מדבריו במדויק, לכל יאשימו אותי בציטוט לא-נכון. הדברים כתובים ב"דברי הכנסת", מושב שני של הכנסת החמי"שית, עמ' 1649. שר הדתות אמר אז כלאחר יד שבעיית בני הזוג מנישואי תערובת תיפטר פשוט - על-ידי הגירתם מן הארץ.

שר הדתות ז. ורהפטיג:
זאת ציטטה מאוד מסוכנת...

משה ארם (מפלגת העבודה הישראלית):
אני קורא מן הדברים שאמרת. אם היתה זו פליטת פה, הרי ידוע שמדובר ועוזב ירחם. אבל אנחנו הרי ידענו עים מהו היחס לגר, והרי כתוב גם, "ואהבת את הגר". כלנו מכירים את הטרדנות של בני הזוג מנישואי תערובת ושל הילדים שגולדו מנישואי תערובת. אני מסכים שתהיה להם, אבל תהא זאת הלכה שלא תגרום סבל, נגמית נפש ושפיות דמים, שלא תגרום גם לבזיון הדת. גם אני אינני רוצה בבזיון הדת. אינני אפיקורוס עד כדי כך שאשמח לאיד בראותי שהלכות מסורת ומורשת אבות הולכות ומתבזות.

אני מציע לשר הדתות ולכל אנשי הדת המאמינים, שיפשפו קצת בדבריהם ויהרהרו גם אחרי מעשיהם.

הי"ד נצר:

תם הדיון על סקירת שר הדתות על פעולות משרדו. תשובות שר הדתות - באחת הישיבות הקרובות.

החרדה לבזיון הדת, לנסיין להחזיר שנהא לדת - מדוע אינכם יכולים ללכת באותה דרך שיכול היה ללכת בה הלל הזקן, רבן גמליאל ועוד, כמובן דרך דרש, דרך פירוש. אני בטוח ששר הדתות בקי ממני בהלכות, שקבעו אנשי המשנה והתלמוד. מדוע אין הכוח לעשות זאת עכשיו? אם אתם אינכם יכולים לעשות זאת, תיקח את זה הממשלה על עצמה והיא תעשה זאת.

הנה היו עכשיו בחירות לרבנות הראשית בתל-אביב, ודבר זה מעורר בי פשוט חרדה לגבי הדברים בממשלה. אני יכול להבין שיש אצלנו קואליציה ממשלתית. ושר הדתות לוחם על מה שלוחם כשהוא רואה זאת כדבר שבקדושה, כגון מנוחת שבת וכו'. אבל ממתי נקבע עקרון כהלכה למשה מסיני שמועמד אחד - אם כי שני המועמדים יש להם אותו כושר, אותה כשרות, הם קיבלו אותה מהרבנות הראשית - שמועמד אחד הוא העדיף? האם דבר זה צריך לחייב אנשים להכריח את מצפונם להצביעו אינני רוצה להיכנס לשאלה אם זה הרב פרנקל או הרב גורן, כבודם במקומם מונח. ומכאן למור עצות הדתיות. האומנם צריך היה לעשות את המועצות הדתיות קרדום לחפור בזו לרבנות יש 45%, לרשויות המקומיות - 10% ואילו 45% מתמנים על-ידי שר הדתות. מה עניין שר הדתות לכאן? ישנן מועצות דתיות, ישנם יהודים חרדים הרוצים לבחור רב. אני יכול להבין עוד את חלקה של הרשות המקומית, אף שאולי גם כאן צריך לקיים בחירות. אבל מה עניינו של שר הדתות לקבוע 45%?

אינני מדבר על שר הדתות הנוכחי באופן אישי. כל הכבוד לשר הדתות, חבר הכנסת ורהפטיג. אבל אילו היה זה שר דתות אחר, אדם לא מן המפלגה הדתית-לאומית אלא ממפ"ם או מאגודת ישראל, למשל, אינני בטוח שהמפלגה, ששר הדתות הנוכחי משתייך אליה, היתה עומדת במקרה זה על כך ש-45% ימונו על-ידי שר הדתות.

כבוד הרב כהנא דיבר על הישיבות, וגם התרגז כשדיבר בנושא זה. אני רוצה להקדים ולהדגיש שאין אני מתייחס חלילה בזלזול אל הישיבות, אבל אם אומר דים לי שהתקציב של כל תלמיד הוא 8 ל"י, ואני שומע וקורא כיצד הולכות ומתרבות הישיבות, הריני מסתכן ואומר שכדאי אולי לצמצם את מספר הישיבות ובלבד שהתלמיד היושב ולומד באוהלה של תורה יוכל להתקיים.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

האם היתה הצעה כזו גם בקשר לאוניברסיטה?

משה ארם (מפלגת העבודה הישראלית):

יש לנו חינוך ממלכתי יסודי, יכולים להיות גם בתי-ספר על-יסודיים. ואשר לאוניברסיטה, הרי באוניברסיטה סטייה לומדים גם תלמידים חובשי כיפות. אבל אם אנו מדברים על הישיבות, עלינו לזכור גם את הוויכוח על גיוס הבחורים האלה לצבא ההגנה לישראל. אני יודע שבצבא מצויים הרבה בחורים דתיים, גם מבין חברי המפלגה הדתית-לאומית. אבל הייתי רוצה לשמוע פעם, וגם לקרוא בחוברת הזאת, מה היא דעתו וגישתו של משרד הדתות, של משרד ממשלתי, משרד האמון על קיום המדינה, על ביצורה ובטחונה, לא פחות מכל משרד אחר, - מה דעתו על בחורי הישיבות שחייבים להתגייס כפי שחייב להתגייס כל בחור אחר. מה דעת

ד. חוק שירותי הכבאות (תיקון), תשכ"ח-1968 *

(קריאה ראשונה)

הי"ד ד. נצר:

הכנסת תעבור לסעיף ט' בסדר-היום: המשך הדיון בחוק שירותי הכבאות (תיקון), תשכ"ח-1968, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לחבר-הכנסת שטרן, ואחריו - לחבר-הכנסת אגרון.

מרכזי חיים שטרן (גח"ל):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. ביקשתי את רשות הדיבור בחוק זה מפני שלפעמים אדם מזדמן למצב מסוים, ואז איננו פטור מלהסיק מסקנות מסוימות ולקבוע עמדה. ראה מעשה ונזכר הלכה". ראיתי הלכה של חוק ומוכרת במעשה שקרה לפני מספר חודשים בתל-אביב. במקרה הזדמנתי לשריפה שפרצה ברחוב פינקס בתל-אביב. זה היה בשעה 22.00. עלה עשן ממקום השריפה, ונדמה היה שזה עניין של מה בכך, אולם השריפה גברה. עד שעה 24.00 עמלו על כיבוי השריפה. נגרם נזק של מאות אלפי לירות, והיתה סכנה גדולה. היות ויש לפנינו חוק המסדיר ענייני הפיקוח וחכיות הכניסה לממונים על שריפות, אני רואה מחובתי להפנות תשומת-לב בית המחוקקים למספר דברים שבהם נתקלתי באותה שריפה.

לכולנו יש הרושם שבישראל קיים זלזול מסוים בחיי אדם ובסכנות שבהן נתון האדם. אנו רואים זאת כל יום בבנייני הארץ, ואנו יודעים על ההרג הרב בדרך-כים. הוא הדין במקרה של שריפה. כולנו זוכרים את השריפה שפרצה בבית "צים", שהחלה בתמרות עשן ונגמרה בהפסד חומרי גדול, אבל לאושרנו הנזק שנגרם לאדם היה קטן, אם כי קרבן אחד גם הוא קרבן. אבל האסון, שעלול היה לקרות בשריפה זו בבית "צים", עלול היה להיות גדול ואיום. בעקבות שריפה זו הוקמה ועדה, שהיתה צריכה להמליץ המלצות. הוועדה הגישה המלצותיה, אך עד כמה שידוע לי - והשתדלתי לבדוק את הדברים - לא נעשה דבר כדי לשפר את המצב.

ברשות היושבת-ראש, רצוני לספר מה ראיתי באותו ערב בשריפה שפרצה ברחוב פינקס. הדבר הראשון - ראיתי שהמדובר בשריפה שפרצה בבניין הסופרמרקט, באחת הפינות היפות בעיר תל-אביב, פינת הרחובות ברגדיס ופינקס. כאשר הגיעו מכבי-האש, אי-אפשר היה להיכנס למחסן כי הוא היה נעול. אמנם בעלי הבית מסרו את המפתחות למכבי-האש, אך אלה לא יכלו לפתוח את המחסן, כי כדי למנוע פריצה התקינו מעגל בפנים. מפנים היתה השריפה ואי-אפשר היה להיכנס. יעמדו מכבי-האש שעה שלמה לפני תריס הברזל ולא יכלו לפתוח אותו. הלכו להביא מכשירים כדי לפרוץ את התריס. עברה שעה עד שפתחו את תריס הברזל, בעובי של מילימטר בערך, שהפריח בין מוקד השריפה ובין מכבי-האש, כי מכשירי הפריצה לא היו יעילים. בחוק עמדו עשרות כבאים, ואי-אפשר היה לנשט למוקד השריפה. אני מסיק מכאן מסקנה ראשונה, שצריך לקבוע כיצד נועלים מקומות כאלה. המקום צריך להיות נעול, אבל לא בצורה כזאת שאי-אפשר

לפתוח אותו במקרה שקורה אסון, וצריך להבטיח שיהיו בידי מכבי-האש מכשירי פריצה יעילים.

דבר שני - כאשר הזדמנתי הודעתי שאני חבר הכנסת. הרשיתי לעצמי להתערב. אמרתי למפקח: מדוע אינכם שוברים את הזכוכית הגדולה של החנות? בודאי יש קשר בין החנות ובין המחסן. המפקח אמר: זו היתה לטתי. הוא ביקש לא להתערב. זו זכותו, כי יש הרבה אנשים שרוצים לתת עצות. לא שברו את הזכוכית, עד שעברה שעה והאש התפשטה. בסוף, כאשר שברו את הזכוכית, מצאו שיש דלת עץ, שאפשר היה לפרוץ אותה במכה אחת. כאן נדרשה תושיה, אך היא לא נתגלתה. לכן צריך לתת הדרכה למכבי-אש, מה שמכותם ומה תפקידם במקרים כאלה. צריך לקבוע שכדי למנוע נזק גדול, מוכרחים לגרום נזק קטן יותר, ולא לחכות שעה-שעתיים עד שאפשר יהיה להגיע למוקד האש.

דבר שלישי הוא הרבה יותר מעניין. יש ברוב שריפה במרחק של 10-20 מטר ממקום השריפה. במקרה זה חיברו צינורות ארוכים במרחק של 300-400 מטר, מרחוב יומצמן. עבדו שעה שלמה כדי לחבר צינור לצנור על מנת להביא את המים למקום השריפה. למחרת טרחתי והלכתי לתחנה המרכזית של מכבי-אש ושאלתי אם אין ברז שריפה קרוב יותר למקום השריפה. התחלתי לבדוק, והתברר שאמנם יש ברז שריפה במרחק של 20 מטר ממקום השריפה; אלא ששימורת הרחובות הוחלפו. אצלו משנים בכל פעם שם רחוב. במקומות אחרים נושאים הרחובות שמות במשך מאות שנים. אצלנו משנים כל כמה שנים שמות הרחובות. רחוב ברגדיס חילקו לחצי, והחצי השני נקרא רחוב ליפסקי. רחוב קרמיניצקי שינה שמו לרחוב כהנשטם, והשם קרמיניצקי ניתן לרחוב אחד בדורם העיר. מדוע - אינני יודע. חכמים יגידו. בספר מכבי-האש כתוב איפה נמצא כל ברז. במקרה זה היה רשום שהברז נמצא ברחוב ברגדיס; אך לא מצאו אותו, כי הרחוב שנה שמו לרחוב ליפסקי; והיה רשום שהברז נמצא ברחוב קרמיניצקי, ששינה שמו לרחוב כהנשטם. וכך לא נמצא הברז, והבית יכול היה להישרף. איש בן טרז לעדכן בספר מכבי-האש את שמות הרחובות. זהו ספר היסטורי של שמות הרחובות שהיו בתל-אביב. אבל לצורך איתור כרים לכיבוי שריפות אין הוא מתאים. אני מביא דוגמאות אבסורדיות, כדי שצוין מהן מסקנות.

דבר רביעי - ראיתי עניין עשן. שאלתי: מדוע אין מפנים את האנשים מהבית? זכרתי מה היה בבית "צים". בית הסופרמרקט איש בן אחרש קמות. השעה היתה 22.00. שאלתי: למה אינכם מפנים את האנשים? בסוף מצאתי שוטר ואמרתי לו: אני מבקש ממך, בתוקף תפקידך, לתת פקודה לפנות את הבית. מינו את הבית. ואני מודיע לכם, שאחרי רבע שעה היה עשן כזה, שבגללו אולי אי-אפשר היה לצאת מהבית.

אברהם טיאר (המרכז החופשי):
הצלת נפש מישראל.

בוד של נשק, והיתה עלולה לעלות בעשרות קרבנות, דבר שנמנע רק במקרה ובמזל — הרי מוכרח הדבר לעורר שאלות. דבר זה מוכיח שמשונו יסודי אינו בסדר בתחום הכבאות.

אני רוצה לשאול שאלה פשוטה מאוד: האם היה עולה על דעת מישהו מאתנו שהמשטרה בארץ יכולה להיות במתכונת עירונית? האם היה עולה על דעת מישהו, שהתיה משטרת תל-אביב, משטרת חיפה, משטרת ירושלים? בארצות אחרות בעולם זה קיים. זה קיים בבריטניה, זה קיים בארצות-הברית ובכמה מדינות אחרות במערב. המשטרה שם היא עירונית, ואין אירגון משטרה ארצי, אלא רק מנגנוני-ג מתאם. ואם נרחיק לכת — יש מדינות בעולם בהן גם הצבא הוא טריטורי. ריאלי, בארצות-הברית קיים עד היום המשמר הלאומי, השייך לכל מדינה ממדינות ארצות-הברית.

כשם שלא היה עולה על דעת איש בארץ שהצבא יהיה מקומי, שהמשטרה תהיה מקומית, איך יכולים אנחנו להשלים עם כבאות שהיא מקומית? איך אפשר לסבול מצב שבו הכבאות שייכת לתל-אביב, לרמת-גן, לבני ברק, או אפילו לשלושתן יחד? והמנגנון הארצי היחיד הוא גוף מדולדל במשרד הפנים, המוציא תקנות, שמקיימים אותן או שלא מקיימים אותן. איזה מצב משונה זה לגבי דבר כל כך יסודי כמו שירותי כבאות? מדוע לא יהיה בארץ קטנה כשלנו שירות כבאים ארצי, עם פיקוד ארצי, עם מטה ארצי, שיקבע את סדרי הכבאות בערים השונות?

מדוע זה נמצא במסגרת עירונית? בהשוואה לרפורם מה הדרושה, מה שמוצע לנו בהצעת חוק זו אפשר להשוותו להתקדמות מתקופת הפרבלום לתקופת המאורז בשטח הבטחון. אנחנו מפגרים ב-50, 60 או 80 שנה ושומרים באופן שיגורתי על מתכונת שהיתה קיימת בימי ועדי-הקהילה. למה לא נקים מתכונת מודרנית פשוטה, שקל להקימה בארץ כמו שלנו, תחת להטליא טלאים על גבי המצב הקיים? אין לי שום סיבה להצביע נגד החוק, אבל אין הוא עונה על צרכים רבים, והייתי רוצה להביאם לתשומת-לב סגן שר הפנים או שר הפנים, שאינם כאן, כי ודאי לא הודיעו להם על קיום הדיון, כרגיל...

הי"ר ד. נצר:

זה היה רשום על הלוח.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

בזכותם אני רוצה להניח שקרה מה שקורה לעתים קרובות, שדיונים נפסקים באמצע — ולא יודעים מתי יתחדשו, ובאיזו שעה.

הי"ר ד. נצר:

תשאיר זאת למזכירות הכנסת.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

כבר דנו על כך כאן.

הי"ר ד. נצר:

הודיעו ויש נציג של משרד הפנים.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

אני מתייחס אליו בכבוד המירבי, ככל זאת הייתי

מדרכי חיים שטרן (גח"ל):

אני מביא זאת כדוגמה, כי במקרה הזדמנתי למקום. זה מקרה שחבר כנסת, שהזדמן למקום, יכול להביא את הדברים לידיעת הציבור.

אש, מים, אדמה ורוח הם ארבעת היסודות, לפי הפילוסופים העתיקים. לרדיעות אדמה, שריפות או שטפונות מים, שהם מאוהעות מסוכנים ביותר, מוכרחים להתכונן, אין להשאיר את הדברים למקדיות. מזל שפרט לנוק של כמה מאות אלפי לירות — שחברות הביטוח יצטרכו לשלם — במקרה זה לא נגרם נזק בנפש. אבל אם לא נלמד מנסיון, ולא נדאג לתיקון הדברים מראש — בין שזה נוגע להרג בדרכים, ובין שזה נוגע לעניינים אחרים — עלולים לקרות אסונות. אינני יודע מה היה אתמול. אבל ישבתי בישיבה ברמת-גן ושמענו התפוצצויות ממחנה נשק במרחק של 40-50 קילומטר. איש לא ידע מה קרה.

השתמשתי בהזדמנות זאת של הגשת חוק שירותי הכבאות כדי לבקש את שר הפנים המביא את החוק, שיקדיש את תשומת לבו לא רק לצד הפורמלי, לא רק להעניק לאדם סמכות להיכנס לבית כדי לבדוק אם יש בו קדושה או מכשיר אחר, אלא להתקין באופן אקטיבי וממשי תקנות ולהדריך את מכבי-האש. ההדרכה דרושה לאנשים האחראים, יחד עם מתן סמכויות, כדי שאם חלילה יקרה משהו, נהיה מוגנים ככל האפשר.

הי"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת אבנרי, ואחריו — לחברי-הכנסת טיאר.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. החוק הזה נולד אחרי השריפה ב"צים", ובמקרה, או שלא במקרה, מתקיים דיון זה למחרת השריפה העצומה שאירעה אתמול בדרום הארץ. השאלה הראשונה, שכל אחד שואל את עצמו כשהוא קורא בעתונות על מה שקרה אתמול, היא: איך בכלל יכולה שריפה כזאת לפרוץ? אומרים שהשריפה פרצה כתוצאה מדליקת שדה קוצים, ושהגיעה עד למחסן עצום זה של נשק שלל, והשלה התחיל להשתולל. גם אדם שאינו מומחה ישאל את עצמו: איך מונח מצבור עצום כזה של תחמושת במקום כזה, שאליו יכולה להגיע שריפת קוצים?

אברהם טיאר (המרכז החופשי):

היה שלל של התפוצצויות.

הי"ר ד. נצר:

גם חברי-הכנסת אבנרי יודע שהחוק הגיש לכנסת בלי ידיעה שתהיה שריפה.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

החוק בא אחרי שריפת "צים". במקרה מתנהל דיון זה אחרי מאורע המדגים בצורה חדה וקיצונית את העזובה הנוראה השוררת בשטח זה בארץ.

כאשר מארגנים מצבור כזה של נשק, מוכרח מישהו להיות אחראי לצד הבטיחותי; מוכרח מישהו לבדוק אם סדרי הבטיחות מפני אש נשמרים כראוי. ואז מתעוררים דברים אלמנטריים: האם היו תעלות מנן בפני שריפת שדה? אם שריפת קוצים פשוטה יכולה להגיע למצב

הי"ד נצר:

רשות הדיבור לחבר הכנסת מיקוניס.

שמואל מיקוניס (מקי):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. התיקון המוצע הוא חיוני, משום שהוא בא להרחיב את המסגרת המחייבת את רשות הכבאות לקבוע ולפקח על סידורי הכבאות לא רק במוסדות ובמפעלים פרטיים אלא גם במוסדות ובמפעלים ציבוריים.

אולם יחד עם חובב הרחבת המסגרת, אין לפטור את הנהלת משרד הפנים מביקורת על שלא דאגה לתת את התוכן הדרוש לחוק שירותי הכבאות הקיים. ובה אני מצטרף לביקורת שהועלתה עליידי מבקר המדינה בדיון וחשבון שלו.

על-פי החוק הקיים עד היום, נדרש שר הפנים להסדיר את שירותי הכבאות על-ידי התקנת תקנות לאיר-גון שירותי הכבאות ויחידות הכבאים. דו"ח מבקר המדינה מציין, שעד שנת 1966 הותקנו רק חמש תקנות שירותי כבאות. יתר על כן, טרם הוגדרו סמכויותיו ותפקידיו של המפקח הראשי ולא נקבעה מסגרת מחייבת ליחסיו עם רשויות הכבאות. לדבר זה נודעת חשיבות מיוחדת, כיוון שרוב ענייני הכבאות לא הוסדרו עדיין, כאמור, בתקנות.

אשר לחלוקת ההוצאות הכרוכות בהצבת אמצעי הכיבוי — אי-אפשר להסתפק במה שנאמר בסעיף 36 של החוק המוצע, שלפיו מחצית ההוצאות יוטלו על בעל המקרקעין, ומחציתן — על המחזיק בהם. יש להב-טיח בחוק דירוג מסוים בחלוקת ההוצאות. אין דינו של מחזיק ארעי כדינו של מחזיק קבע. כאן יש צורך לקבוע קריטריון מסוים, אשר יסייע אף להשגת הסכם צודק בין בעל המקרקעין לבין המחזיק בהם. הקביעה מראש, ללא כל אבחנה קונקרטית, כי ההוצאות צריכות להת-חלק מחצה על מחצה, קובעת כבר מראש את מגבלות ההסכם, ויוצרת רקע להתדיינות בבית-המשפט, הכ-רוכה בבזבוז זמן ובהוצאות כספיות כאחד.

יורשה לי במסגרת הדיון על חוק שירותי הכבאות להעלות כמה מן הבעיות המטרידות את רשות הכבאות. הדיון יחשבוני האחרון של הרשות מצביע על פער חמור הקיים בין התקן הנדרש של כוח-האדם בתחנות הכבאות לבין המצוי. התקן הוא 620 כבאים, ואילו המצוי הוא 301 כבאים — פחות מן החצוי. במיוחד בולט המחסור בכוח-אדם כזה באזורים חקלאיים. בהתאם לתקן צרי-כות להתקיים 72 תחנות באזורים החקלאיים. אך למעשה מאוישות רק כעשרים תחנות כאלה, ובהן 32 כבאים, במקום 164 כנדרש בתקן. הדחיף מדיני, כי מגבלות תקציביות מנעו גיוס כוח-אדם באזורים חקלאיים.

מצב רכב הכיבוי בתחנות הכבאות אינו טוב ממצב כוח-האדם. מתוך 275 כלי-רכב לכיבוי, הדרושים לפי התקן, יש 193 בלבד. הסיבה גם כאן היא בודדת, תקציבית. אפשר לומר: אוי לאותה סיבה, ואוי לאלה הנתלים בה, במקום להיאבק בה. כי, צאו וראו: שיעורי הנוק מדליקות הם כבדים ביותר ונמצאים בעליה מתמדת.

בשנת 1965/66 הסתכמו הנוזקים מדליקות ב-15.6 מיליון ל"י, בהשוואה ל-4 מיליון ל"י ב-1960/61. האין כאן קרנתות נפסדת וחוסר-אחריות משווע? מניעת אובדנו של רכוש עצום כזה תחסוף פי כמה מאותו התק-

רצה שגם השר או לפחות סגנו יהיו נוכחים פה. זה היה תורם משהו גם לרמת הדיון.

ובכן, יש לדרוש שירות ארצי, עם מפקד ארצי. אגב, אחרי ששמעתי את דברי חבר הכנסת שטרן, אולי הוא מועמד מתאים לכך.

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):

הוא לא הצליח לכבות את השריפה ב"רסקו".

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

ובכן, דרוש חיל ארצי, מפקד ארצי. יש להפקיע את כל ענייני הכיבוי מתחום השלטון המקומי.

הי"ד נצר:

רשות הדיבור לחבר הכנסת טיאר, ואחריו — לחבר הכנסת מיקוניס.

אברהם טיאר (המרכז החופשי):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. לו אפשר היה, הייתי מציע שהדיון בחוק זה יתקיים בכנסת מבלי להע-ביר לוועדה. הצעת חוק זו היא חיונית, למרות שאיננה שלומה, והיא מחייבת אותנו להתייחס אליה בכל הרצינות. לא אכנס לפרטי הסעיפים, אבל אילו אפשר היה, הייתי מבקש, שהדיון בחוק זה יסתיים במושב זה של הכנסת. אין אנו יודעים מה יעלה להתרחש בימי הקיץ החמים. אנחנו יודעים שהחוק הזה ימנע ודאי בזמן הקרוב ביותר אסונות טבע, כגון שריפות. אש ומים הם שני מקורות החיים, אבל הם גורמים גם לחיסולם.

בדברי ההסבר לחוק כתוב, כי "הנסיון הראה שהעדר ציוד וחומרי כיבוי בבניינים אשר בשטחים עי-רוניים עלול למונע כיבוי דליקות בעודן באיבן". לא זו בלבד שהנסיון הראה זאת, אלא שגם כאשר הציוד קיים, לא תמיד הוא במצב תקין. דבר זה הוא בלתי רצוי. גם כאשר הציוד קיים, וגם כאשר הוא במצב תקין, קשה למצוא אנשים להפעלתו ואי-אפשר להשתמש בו. קודם כל אני רוצה לפנות לאחראים לדבר, שימלאו את התקן של שירות הכבאות. שמענו מפי השר, שכבר התקבלו אנשי צבא מנוסים ומוכשרים לעניין. אבל בתקן ישנם כמה מקומות פנויים. יש לפעול להגברת התודעה נגד שריפות, גם בבתי-הספר וגם בקרב הורי התלמי-דים. וכן יש להכשיר את כל האזרחים להשתמש במכ-שירים המונעים שריפות, שבהם ישתמשו כדי לאתר שריפות ולכבותן. אנו יודעים שגורם הזמן הוא הקובע, והזריזות והידע ימנעו כל אסון.

אנו בעד הצעת החוק הזאת. נפעל לשיפורה. רציתי גם לבקש — אעשה זאת בוועדה — שיהיה סעיף מיוחד, המעניש כל משתמש בציוד שלא לצורך, פרט לאימונים, כי כיום אין עונש כזה. אין מכבדים את הציוד, נוגעים בו, משתמשים בו, מקלקלים אותו — ואין זו עבירה חו-קית, וקשה לתפוש את העברייני. כשם שברכבת יש עונש על מי שמשתמש בפעמון האופקה שלא לצורך, כדי לעצור את הרכבת במעשה קונדס — צריך להיות גם סעיף המעניש אדם המשתמש ללא צורך באותם המכ-שירים, ומוציא אותם מכלל פעולה במקרה של שריפה, שאז לא יהיו ראוים לשימוש.

אני חוזר ואומר: אני תקווה שהחוק יתקבל במהי-רות האפשרית, ושהמוסדות האחראיים יגרמו לכך שפחות אסונות יקרו במדינה.

חבורת כ"ט, ישיבה רצ"ג, י"ד סיון תשכ"ח (10 יוני 1968)
— חוק שירותי הכבאות (תיקון) (מיקוניס, נצר) —

על-ידי הארכת המשמרת משמנה שעות לשתיים-עשרה שעות, מבלי שקיבלו היתר מיוחד לכך משר העבודה, כנדרש לפי חוק שעות עבודה ומנוחה. זוהי, כמובן, לא רק שאלה של עבירה על החוק, אלא בעיקר שאלה של הפקרת עניינים חיוניים כאלה בידי מעטים שאינם מסוגלים בגלל זה להתמודד עם בעיות הכבאות.

החוק הקיים והתיקון המוצע יוצרים רק את המסגרת החוקית של הכבאות. אך העיקר הוא למלא את המסגרת תוכן ממשי, שישרת את רשות הכבאות ויעמידה במצב סביר מבחינת כוח-האדם, הרכב והתקציב, כדי שתוכל להתמודד עם פגעי הדליקות החמורים בארצנו. אין לסבול מצב אבסורדי, שאי-היענות תקציבית במיליון ל"י גורמת לשדיפת מיליוני לירות מדוכים פי כמה.

עם הערות אלו, ועם הצעת התיקון בסעיף 16 של החוק, אני מצטרף להצעה להעביר את החוק לוועדת הפנים של הכנסת.

הי"ר ד. נצר :

חברי הכנסת, תשובת סגן שר הפנים לדיון — באחת הישיבות הבאות. הישיבה הבאה — מחר בשעה 16.00. ישיבה זו נעולה.

ציב הנדרש למען מניעה זו. האין השריפה הגדולה וח" מסוכנת שהשתוללה אתמול בסביבות יבנה שייכת לאותו מצב אומלל שבו שרר שירותי הכבאות בארצנו?

הפעולה למניעת דליקות מהווה, כידוע, חלק בלתי-נפרד מתוך מסלול התפקידים של שירותי הכבאות במדינה. בעולם מקובל, שעל כל 30 אלף תושבים יש קצין אחד למניעת דליקות. ואילו אצלנו לא הגענו — לפי דו"ח הרשות עצמה — למצב של קצין מניעת דליקות אחד ל-75 אלף תושבים. לדעת הרשות נעוצה בכך הסיבה היסודית לליקויים ותקלות בפעולות הרשות למניעת דליקות.

מבקד המדינה מטיח אף ביקורת בשאלת הפיקוח על שירותי הכבאות. בגלל המחסור בכוח-אדם נפגמת הכוונה בתחומת הכיבוי, ובמיוחד כאשר בתחנות נמצא מספר מצומצם של כבאים. כאשר הם נקראים לכיבוי שריפה — נשארת התחנה ללא תורן בכל זמן הפעולה. מקרים כאלה שכיחים במיוחד בעונת הקיץ, כאשר השריפות מדובות יותר.

במספר מקומות נמצא פתרון "מקורי" ביותר להתגבר על המחסור בכוח-אדם. מבקד המדינה מצייין, כי במקומות אלה הגדילו את כוח-האדם במשמרת

הישיבה נעולה בשעה 20.19.